

TESI DOCTORAL

LA DESTRUCCIO DEL MON RURAL CATALA 1880-1980:
DE PAGESOS A OBRERS I CIUTADANS

Dirigida per: JOSEP TERMES I ARDEVOL

ANDREU MAYAYO I ARTAL

Febrer del 1989

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTORIA UNIVERSITAT DE BARCELONA

NOTES: Capítol X. Geografia del sindicalisme agrari.

1) Malgrat això, el debat no havia estat endebades i el mateix Kautsky havia d'acceptar a la fi del seu estudi:

"La socialdemocràcia, en lloc de expropiar al campèsino, pondrà a su disposició los medios de producció més perfectos, que en morlo alguno están a su alcance en la era capitalista.

Bien es verdad que los medios de producció más perfectos únicamente pueden ser empleados en la gran explotación por cuya rápida extensión trabajará el régimen socialista. (...)

La existencia de algunas pequeñas explotaciones en la agricultura es tan conciliable con el régimen socialista como lo era antes la artesanía; lo que se ha dicho de ésta vale igualmente para aquélla. Es relativamente indiferente que el suelo cultivado por estas pequeñas explotaciones sea de propiedad particular o propiedad del Estado. Lo que importa es la realidad y no el nombre que se dé, lo que importan son los efectos económicos y no las categorías jurídicas" (K. KAUTSKY, pp. 492-493)

2) L'exemple hongarès és al·lucinant. La socialdemocràcia hongaresa seguí fidelment el model del Spd i patí les conseqüències durant l'intent revolucionari de la primavera de 1919. La Comuna hongaresa dirigida per Bela Kun durà cont dies i fou derrotada pels exèrcits txecs i romanesos, però, fonamentalment, per la manca de recolzament dels pagesos. Budapest era una illa.

"La clase campesina siempre fue el obstáculo insalvable de todas las revoluciones socialistas; es el problema no resuelto de la teoría de Marx. Porque el problema de los campesinos es sobre todo un problema psicológico; y el factor psicológico no figura para nada en las esquemáticas abstracciones de Marx. Lenin logró calmar momentáneamente la hostilidad de los campesinos sobre todo porque se apartó del evangelio comunista ortodoxo. El Partido Comunista húngaro no poseía ningún genio del calibre de Lenin; postergaron la distribución de la tierra, temiendo que una acción demasiado precipitada los llevara al caos. Esta fué probablemente la mayor equivocación del efímero régimen". (A. KOESTLER, p.92)

3) "El número de miembros de las asociaciones campesinas aumentó vertiginosamente a los dos millones, y las masas bajo su dirección inmediata ascendieron a diez millones. Ya que los campesinos, al ingresar en las asociaciones, generalmente inscriben sólo un nombre por familia, a los dos millones de miembros corresponden una masa de unos diez millones. Casi la mitad de los campesinos de Junan ya están organizados. Y en distritos como Siangtan, Siangsiang, Liuyang, Changshá, Liling, Ningsiang, Pingchiang, Siangyin, Jengyang, Leryang, Chensien y Anjua, casi todos los campesinos han ingresado en asociaciones campesinas o se encuentran bajo su dirección. Contando con organizaciones tan amplias, los campesinos entraron inmediatamente en acción y, en el término de cuatro meses, realizaron en el campo una gran revolución nunca vista en la historia". (MAO ZE-DONG, pp.20-21)

4) La tradició socialista a zones com l'Emilia-Romagna havia estat rica i dirigida per homes de tremp. Andrea Costa, nascut a Imola l'any 1851, comença la seva activitat política al callu dels centres republicans-democràtics; en la dècada dels setanta esdevé un dels màxims exponents de l'anarquisme italià, tot participant en els congressos internacionals al costat de Malatesta. A França, exiliat entre el 1877-79, en contacte amb el moviment obrer d'orientació marxista, madura, en companyia de l'Anna Kulicloff, l'abandonament de l'anarquisme: "Se non tenessimo conto delle lezioni che l'esperienza di sette od otto anni ci ha date, noi ci fossilizzeremmo", escriurà l'any 1879 en la històrica carta adreçada als seus amics de la Romagna. Tres anys més tard esdevindria el primer diputat socialista per Ravenna. Fins al seu traspàs, el 1910, serà la figura indiscutible i venerada del socialisme de la regió. Al seu costat, caldria afegir els noms de Camillo Prampolini de Reggio, Giuseppe Massarenti de Molinella, i Nullo Baldini de Ravenna, un dels pares del moviment cooperatiu de la Romagna.

5) Antoni Gavaldà, en la seva tesi doctoral sobre la Societat de pagesos de Valls, la primera datada a Catalunya, arriba a les mateixes conclusions comparant els estatuts de les societats de Valls, Barberà de la Conca i Vila-rodona.

6) Josep Colomé, en la seva comunicació al II Col·loqui d'Història Agrària (1986), esmenta un judici de desnonament celebrat l'any 1884 al Jutjat de Primera Instància del Partit de Vilafranca, en el qual s'acusa al demandat de pertànyer a les lligues rabassaires.

7) Els republicans federals, a les eleccions municipals de novembre de 1893, guanyaren, ultra de Vilafranca, Sant Sadurní d'Anoia, Castellví de la Marca, San Cugat de Sesgarrigues, les Cabanyes, Pacs, Olerdola, Torrelles de Foix, Avinyonet, Subirats, el Pla del Penedès, Sant Martí Sarroca, la Granada, Puigdàlber, Font-rubí, Sant Pere de Riudebitlles i Sant Quintí de Mediona. (Vegeu J. COLOME, nota 6)

8) "De los textos citados por Fabra Ribas, son sin duda las Bases elaboradas por Fernández de Velasco y asumidas por Escuela Nueva las que más directamente influyeron en su programa (...) Además, es necesario resaltar que debieron servirle como fuente de inspiración otros textos europeos de carácter agrario, fundamentalmente el programa agrario de los socialistas franceses en su primera redacción aprobada en el Congreso de Marsella (1892). Junto a éste, pueden haber influido en Fabra, dada su formación europea otros textos que, como el anterior, respondían a la tendencia reformista en el tema de la agricultura..." (P. BIGLINO, 1996, pp. 129-130)

9) "Creemos que las relaciones personales de Recasens influyeron notablemente en la apañación de este foco socialista y societario en Riudecols, ya que el padre de su esposa, Antonia Cabré Coca, había nacido allí". (X. CUADRAT, p. 503, n. 22)

10) Els contactes de Fabra i Ribas amb la Societat de Barberà seran més que amistosos: sovint enviarà exemplars de "LA JUSTICIA SOCIAL" a l'entitat i el 1919 serà rebut en oïers de multitud. Aquesta estada l'aprofitarà per donar diverses conferències i organitzar formalment l'agrupació socialista.

El 6 de setembre de 1928 envià una carta a la família en la qual notificava l'encàrrec donat a la redacció de "JUSTICIA" de trainetre exemplars a Barberà tot preguntant a son cosí que en les propaganda. En la mateixa carta afegia que ell col·laborava en quasi tots els números firmant o sense firmar, i que quan firmava ho feia amb el pseudònim de "Mario Antonio": "es un recuerdo que dedico siempre a la

casa pairal de Barberà". "Mario Antonio" era el nom de la seva casa pairal de Barberà i no, com sovint l'han interpretat els historiadors, llegint malament el pseudònim, un homenatge de Fabra al romà Marco Antonio. (vegeu A. MAYAYO, 1986, pp. 244-245)

11) La celebració del Primer de Maig coincidirà amb la vaga protagonitzada per una cinquantena de jornalers, des dels inicis de març, reivindicant un augment del jornal. Tot fa pensar que la demostració de força i, molt especialment la solidaritat manifestada per la resta de la comunitat, compel·li els propietaris a acceptar les demandes i tancar el conflicte el dia 4 de maig.

12) El novembre de 1911 la Societat de Mont-roig creà una cooperativa. La Societat de l'Alexar, el maig de 1913, obre una cooperativa de comestibles. La Societat de Tivissa, que aplegava dos-cents pagesos, obre una escola nocturna a la qual assistiran, el 1912, setanta alumnes. L'Agrupació Socialista de Riba-roja serà una de les primeres i de les més actives. A les eleccions municipals del 1915 els candidats de la "Conjunció republicano-socialista" assoliran la majoria del consistori.

13) Estadística de vagues agrícoles (vegeu quadre)

14) Els delegats i pobles representats, agrupats per comarques, eren: Baix Camp: Venerand Solanellas de Riudecols, Francesc Roig de Reus, Antoni Olesti de l'Alexar, Pere Vall d'Alforja, Josep Masdeu de La Selva del Camp i Miquel Bargalló de Mont-roig; Alt Camp: Salvador Subielos (Valls), Manuel Escaró de Picamoixons i Pere Domingo d'Alcover; Tarragonès: Antoni Robusté (El Morell), Antoni Magnyà de Vilaseca i Josep Duch d'Els Gandells; Conca de Barberà: Martí Vallverdú de l'Espluga de Francolí i Antoni Dolcet de Vimbodí; Priorat: Josep Casadó de La Serra d'Almos; Ribera d'Ebre: Mateu Serrano de Tivissa; Baix Ebre: Joan Baiges de Tortosa. (vegeu: "LA JUSTICIA SOCIAL", 31-V-1913)

ESTADISTICA DE VAGUES AGRICOLES: 1912.

Municipi	Inici/Final	Núm Ocupats/Vaguistes	Causa	
L'Aleixar	26-III/28-III	50	50	Aug. Sala.
Els Garidells	16-V/12-VIII	12	12	Aug. Sala.
Reus	5-VI/9-VII	358	358	(1)
Vilallonga	7-VIII/16-VIII	150	150	A.S. i R.J.
Mataró	10-IX/21-IX	350	350	Reduc. Jor.

(1) Augment salarial i jornada de vuit hores. A.S. i R. J.: augment salarial i reducció de jornada.

FONT: "Instituto de Reformas Sociales". En el mateix informe s'esmenten sense oferir dades les vagues de Riudecols, Montbrío del Camp i Vinyols i Archs.

ESTADISTICA DE VAGUES AGRICOLES: 1913.

Municipi	Inici/Final	Núm Ocupats/Vag.	Causa	Resultat	
Mataró	7-IV/21-IV	500	50	A.S.	Guanyada
Barcelona	7-IV/28-IV	500	480	R.J.	G.P.
Premià-Mar	14-IV/28-IV	90	75	AS/RJ	Guanyada
Vilassar-Mar	24-IV/25-V	50	45	AS/RJ	G.P.
Barcelona	2-VI/7-VII	7.000	1.500	AS/RJ	Perduda
Mataró	22-V/22-X	5	5	(1)	Guanyada
Vilaseca	1-I/1-I	172	172	A.S.	Guanyada
El Catllar	11-VIII/13-VIII	5	5	A.S.	Perduda
Tivissa	19-VIII/24-VIII	200	200	A.S.	G.P.
El Prat	19-VIII/21-VIII	25	25	A.S.	Guanyada

(1) La causa és la petició d'acomodament d'un jornalero no associat.

A.S.= Augment de Salari. R.J.: Reducció de Jornada.

G.P.= Guanyada Parcialment.

FONT: "Instituto de Reformas Sociales". Aisl mateix informe s'esmenten sense dades les vagues de Cornellà, Sant Feliu del Llobregat i Torroja (Priorat).

15) La vaga de Vilassar de Mar ens serveis d'exemple de l'organització sindical supramunicipal -fixeu-vos en la intervenció de pagesos d'altres pobles-, el funcionament de les comissions mixtes d'obrers i patrons, la intervenció de l'autoritat -sovint l'alcalde-, i les reivindicacions dels jornaleros.

"Solicitaron los obreros, en términos generales, reducción de la jornada y aumento de salario (...) y después de diversos incidentes, de algunas coacciones y lesiones cometidas por obreros de otras localidades, el Sr. Alcalde pudo conseguir que, reunidos en su presencia una Comisión mixta de obreros y de patronos, se resolviesen las diferencias en virtud de las bases de trabajo que se contienen en el acta inserta a continuación.

En el pueblo de Vilasar de Mar, a 24 de mayo de 1913, reunidos ante el Sr. Alcalde, en esta Casa Consistorial, una Comisión de patronos y otra de obreros agricultores de este término municipal, en representación de las respectivas Sociedades a que pertenecen: Centro de Agricultores de Mataró y su Comarca y La Fraternidad, al objeto de disminuir las diferencias que entre ambas partes existían, acordaron aceptar las siguientes bases como solución a la huelga iniciada por los segundos:

- 1.- Los jornaleros, durante los meses de noviembre, diciembre, enero y febrero, trabajarán ocho horas y tres cuartos, en la forma que a continuación se expresa: empezará el trabajo a las seis de la mañana y concluirá a las cinco y tres cuartos de la tarde, con las siguientes horas de descanso: de las 8 a las 8,45 horas, de las 10,45 a las 11, de las 12 a las 13,30 y de las 16 a las 16,30;
- 2.- Durante los meses de marzo, abril, septiembre y octubre, trabajarán diez horas, empezando a las cinco y media de la mañana y terminando a las siete de la tarde, con las horas de descanso siguientes, de las 6,30 a las 6,45, de las 8 a las 9, de las 10,45 a las 11, de las 12 a las 13,30 y de las 16,30 a las 17;
- 3.- Durante los meses de mayo, junio, julio y agosto empezará el trabajo a las cinco de la mañana y concluirá a las siete y media de la noche, con las horas de descanso siguientes: de las 6,30 a las 6,45, de las 8 a las 9, de las 10,45 a las 11, de las 12 a las 13,30 y de las 16,30 a las 17;
- 4.- Siempre que, por fuerza mayor, a conveniencia del patrono fuese necesario abandonar temporalmente el trabajo, el obrero no tendrá derecho al cobro del tiempo perdido ni a reclamación alguna;

5.- Siempre que sea conveniente al patrono despedir a uno o más trabajadores, podrá hacerlo, dando únicamente aviso con ocho días de anticipación, si es jornalero, y un mes, si está contratado por mensualidades, después de lo cual no tendrán el obreros u obreros derecho a reclamación, quedando el patrono libre de contratar a quien tenga por conveniente; (...)

9 - Siempre que sea conveniente al patrono trabajar en días festivos, el precio del jornal y horas se fijará de acuerdo entre el patrono y el obrero, no pudiendo exceder el jornal del doble del ordinario, ni terminar el trabajo más tarde de las doce del mediodía;

10 - Los patronos vendrán obligados a respetar la fiesta del Primero de mayo; (...)

13 - El jornal de los obreros deberá pagarse a trece reales diarios, a excepción de los días de recolectar patats, que se pagará a 3 pesetas y media el jornal, y

14 - Todos los obreros huelguistas deberán ocupar los puestos que tenían antes de la huelga, y los patronos la obligación de admitirlos con la facultad de efectuar entre ellos el cambio de personal que los sucesos de la huelga haya hecho necesario (...)" ("Instituto de Reformas Sociales", Estadísticas de huelgas, 1913, pp. 51-53)

16) En el temps del Sindicat Lliure fou objecte d'un atemptat no reeixit. Fidel Martí mantingué relacions estretes amb els dirigents Confederais Salvador Seguí i Angel Pestaña -un fill d'aquest, Eliseu, estigué allotjat a Valls a casa seva, a causa d'una greu deficiència nefrològica- i els acompanyà diverses vegades a fer mitings per Andalusia. (vegeu Antoni GAVALDA, pp. 37-57)

17) Els delegats representants de les societats del Principat eren: Fidel Martí, Federació Agrícola de Valls; Salvador Subielos, Federació Provincial de Tarragona; Pere Ferré, Barcelona i radi; Joan Figueres, Sant Feliu del Llobregat, Sant Just Desvern i Badaiona; Jaume Farrés, l'Hospitalet del Llobregat; Artur Raventós, Prat del Llobregat; Josep Figueres, Esplugues del Llobregat i Cornellà; Joan Martí, de Barcelona, en qualitat de membre del Consell Federal obri les sessions del Congrés. (Actes del Congrés reproduïdes a J. DIAZ DEL MORAL, p. 399)

18) El 26 de setembre del 1914 tingué lloc a Cornellà una magna assemblea de la Federació Comarcal de Societats Agrícoles de Barcelona. Assistiren pagesos de Barcelona, Badalona, El Prat, Esplugues, Sant Just, Sant Feliu i l'Hospitalet. Segons les dades d'afiliació, publicades a "LA VOZ DEL CAMPESINO" el gener de 1915, la Federació Comarcal comptava amb prop de 800 afiliats repartits de la manera següent: Barcelona, 150; El Prat, 200; l'Hospitalet, 115; Sant Feliu, 105; Cornellà, 60; Badalona, 60; Sant Just, 50; i Esplugues, 50.

Els primers disset números de "LA VOZ DEL CAMPESINO" del 15 de novembre de 1913 fins el 15 de juliol de 1914, s'editaren a Barcelona. Des de el 30 de juliol de 1914 fins el 15 d'abril de 1916, s'edità a Valls; la redacció i administració era situada al "Centro Obrero Instructivo" i s'imprimia a la Ronda de Sant Pau de Barcelona, a la Impremta Germinal. L'edició de la segona època de la publicació, del 15 de novembre de 1916 fins els inicis de 1919, es realitzà a Jerez de la Frontera. Els números corresponents a l'època val·lenca poden ser consultats, en microfilm, a l'Institut d'Estudis Val·lencs.

19) El IV Congrés de la Fnoae té lloc a Vilanova i La Geltrú els dies 21 i 22 de novembre de 1916. L'obertura del Congrés, en nom del Consell Federal, és realitzada per Francesc Figarola i Antoni Martorell, ambdós de la Federació de Valls. Fidel Martí excusa la seva presència per restar enganxolat. Assisteixen com a delegats: Francesc Llavorà, Unió Arrendatària i Jomalera d'Alcover; Joan Martí, Societat d'Obrers Agricultors de Sant Andreu de Palomar; Josep Vendrell, l'Hospitalet; Ramon Bonat, Valls i radi; Josep Masdeu, Federació Obrera Agrícola de Tarragona; Ramon Carbó, Barcelona i radi; Remigi Peneu, Sant Feliu del Llobregat; Salvador Tort, Bellvei del Penedès; Francesc Manyé i Josep Mitjans, L'Arboç del Penedès; Joan Papiol i Pere Manyé, Vilanova i La Geltrú. (Actes del Congrés reproduïdes a J. DIAZ DEL MORAL, p. 411)

20) El Primer de Maig del 1918, quatre entitats adrecen les seves peticions al Govern, per conducte de l'alcaldia. Són: la "Unión de Obreros del Campo" "La Productora" d'Alforja, la "Unión Obrera (Ugt)" de Flix, el "Centro Republicano y Asociación de Trabajadores del Campo" de La Senia i "Centro Obrero de Tortosa y Comarca". El mètode emprat axí com el contingut similar de les reivindicacions formulades indiquen un lligam i una mateixa matriu de caràcter socialista. (Archivo Histórico Nacional (Madrid), Serie A, Gobernación, lligall 50, carp. 1).

21) Archivo Histórico Nacional (Madrid), Serie A, Gobernación, lligall núm 57. carp. 24. Les informacions dels diferents conflictes d'aquests anys, si no es diu el contrari, provenen d'aquesta font documental.

22) "JOVENTUT", setmanari vallenc, 5-IV-1919. Citat per Antoni Gavaldá, p. 56. La detenció tingué lloc el dia 2 d'abril. El sumari núm 23-1919 obert pel Jutjat de Primera Instància i d'Instrucció de Valls per l'assassinat de Josep Cayià, assenyala Josep Queralt i Pàmies i Magí Busquets i Vilanova com els responsables materials de l'atemptat.

23) La indústria surera, no cal dir-ho, esdevingué una de les principals indústries de transformació agrícola que aplegà a nombrosos pagesos. La tradició de lluita d'aquests treballadors ve de lluny i anirà més enllà del període 1917-1923. Les 18.600 jornades de treball perdudes de l'any 1923, fruit de la vaga originada a Palamós per 266 treballadors del 15 de maig al 25 de juny, augmenten fins les 172.476 del 1925.

ESTADÍSTICA DE VAGUES AGRÍCOLES, GIRONA 1925.

Municipi Iniciv/Final Núm.Ocupats/Vaguistes Causa

La Bisbal	2 ^a -IV/15-VI	34	28	Aug. Sal.
Llagostera	31-VIII/12-XII	108	104	Aug. Sal.
Palafrugell	24-VII/14-XI	125	120	Aug. Sal.

FONT: "Instituto de Reformas Sociales". Així mateix s'expliciten vagues, sempre protagonitzades per treballadors del sud, a Girona i Sau.

24) Arxiu del Govern Civil de Tarragona, Registre d'Associacions, "Trabajadores Agrícolas de Bellveí" (1928), exp. num 830.

25) Per més informació sobre aquests personatges vegeu les biografies realitzades per Antoni Gavalda, pp 58-77. Sobre Ramon Porté, a més a més, podeu consultar el meu llibre sobre la Conca de Barberà (1986)

26) El maig de 1932 era publicat el llibre de Pere Sagarra titolat La República i la reforma Agrària. El llibre, per una banda, palesa les bases teòriques del pensament agrari anarcosindicalista (Proudhon, Marx, Kropotkin, Reclus, el pare Marañón,

Pedro de Valencia, Floridablanca, Campomanes, Joaquín Costa... i, de l'altra, les propostes programàtiques, organitzatives i d'acció del moviment revolucionari. Cal destacar l'anàlisi acurada de les reformes agràries en diversos països europeus com ara Estònia, Polònia, Grècia, Iugoslàvia ... (vegeu, A. GAVALDA, pp. 138-140)

27) A partir d'aquesta data, "SOLIDARIDAD OBRERA" publicarà els diumenges una pàgina dedicada als pagesos sota la capçalera "Las luchas del campo". Tanmateix, amb el pas del temps, s'anirà perdent la regularitat i apareixerà de tant en tant.

28) La llista d'oradors disponibles són: Josep Farré de Cabra, Angel Amorós d'Igualada, Joan Pellicer de Sant Jaume dels Domenys, Pau Palau de Palafrugell, Fructuós Rebull d'El Molà, Joan Reverter i Joan Arans d'El Vendrell, Vicente Turón de Badalona i Josep Anglès del Pla de Santamaria. L'esforç físic realitzat per Ramon Porté durant la gira propagandística repercutirà negativament en la seva salut i haurà de colgar-se al llit durant una pila de mesos.

El grup dirigent de l'anarcosindicalisme agrari, com podem constatar en aquest Congrés, funciona a la perfecció amb un relleu de responsabilitats i un repartiment de papers adients:

"Arans ha preparat i dirigit el Ple i el Secretariat de Relacions (camperols) fins ara; Sagarra és nomenat director del nou periòdic, amb tota la responsabilitat que això comporta; Porté es encarregat per l'assemblea de la comissió de propaganda per tal d'organitzar-la; i Pifas serà, des de Vallès, qui coordinarà la naixent Federació Regional de Camperols de Catalunya. Els quatre són efectivament el nucli de la pagesia catalana de la CNT en aquest període" (A. GAVALDA, p. 142)

29) La protesta obeeix, principalment, a les sentències judicials contràries als parcers-rabassaires. La Cnt mobilitza sense reserves els seus efectius. No endebades, un dels dos ferts, producte de la utilització de les armes de foc per part dels Guàrdies d'Assalt, fou Eugeni Anglès i Foguet, alcalde pedani de La Guàrdia dels Prats (Montblanc) i de la corda de Ramon Porté. L'altre fert era de Cabra del Camp.

30) En els primers mesos de la revolució es feren, dissortadament, famosos comitès de determinats pobles, com Orriols a l'Alt Empordà o Viribodí a la Conca de Barberà, que sembraren el terror i tingueren cura de la repressió sagnant a les seves comarques. Sovint, eren comitès, o grups d'acció, esperonats per personatges aliens a la comunitat rural i en profit propi, és a dir, més propers al gansterisme que no pas a l'ideal revolucionari. Cal no confondre aquests grups amb tota la Fai, que si bé desfermà decidida l'acció directa, almenys tenia una certa lògica revolucionària. Tot amb tot, l'actitud de la majoria de comitès controlats per la Cnt fou la de controlar, i en molts casos frenar, les ànsies de reverija. Darrerament, el company Joan Villarroya ha presentat la seva tesis doctoral sobre la violència i repressió a la rera guarda republicana, que sens dubtes esdevé l'estudi més exhaustiu i rigorós sobre el tema.

31) La visió dels fets des de l'òptica Confederal, el text dels 12 punts, així com la discussió desfermada en el ple de camperols de la Cnt, celebrat el 5 de gener a Barcelona, la podeu consultar a "ACIO SINDICAL", núms 14 i 15, 7 i 14 de gener de 1937; així mateix a J. Peirats, vol II, pp 29-34.

32) El Comitè Regional era format per: Ramon Porté (Conca de Barberà), Joan Arans (Penedès), Camilo Boldú (Priorat), Joaquim Valero (Terra Alta) i Francesc Callol (Alt Empordà). La procedència comarcal palesa el pes de les comarques mencionals.

33) Les xifres, doncs, donades en el ple de camperols de juny de 1937, set-cents sindicats i 70.000 afiliats, i de gener de 1938, sis-cents sindicats i 90.000 afiliats, són, ben segur, exagerades. Tanmateix, la força sindical de la Cnt al camp català és indiscutible.

34) "CAMPO" publicarà, així mateix, un llistat de les aportacions realitzades per altres sindicats Confederales, així com el llistat del repartiment a les diferents col·lectivitats. A tall d'exemple, reproduïm la llista del número 8 (27-III-37): Arts Gràfiques, 50.000 pts; Espectacles Públics, 20.000 pts; Indústries Químiques, 12.000 pts; Distribució, 30.000 pts; Construcció i Decoració, 100.000 pts; Associació Obrera de Vic, 3.000 pts, Joventuts Llibertànes del districte cinquè de Barcelona, 100 pts. El total acumulat és de 275.125 pts. En el capítol de

repartiment de col·lectivitats podem esmentar: Montblanc, 10.000 pts, Vallmoll, 8.000 pts; Vallfogona del Riucorp, 5.000 pts; Vallclara, 2.000 pts; El Progreso (Sant Marsal), 6.000 pts; Horta de Terra Alta, 16.000 pts; La Pobla de Massaluça, 6.000 pts; La Figuera de Falset, 20.000 pts; Pradell, 4.000 pts; Rasquera, 8.000 pts; Masroig, 6.000 pts; Ames, 18.000 pts; Pla de Cabra, 6.000 pts. Horta d'Avinyó, 6.000 pts:.... El 15 de maig de 1937 la quantitat repartida pujava a 1.538.631,50 pts. Aquests diners serviren, com en el cas de Montblanc, per l'adquisició de tractors, els primers que, en molts pobles, llauraren les terres.

35) "GENT NOVA", 1-V-1931. Citat per R. PUJOL, 1977, p. 312. Els dos articles de Rafael Pujol sobre "Asa", publicats a "REVISTA DE GIRONA", constitueixen la font principal d'aquest apartat.

36) Bol Juscafresa és tallat pel mateix patró que la resta de dirigents agraris catalans: petit propietari, autodidacta i, a la fi, un lletraferit. Després de l'ensulsiada electoral de les eleccions al Parlament i la desfeta de l'Asa es traslladà a Barcelona on s'adherí a la Unió Socialista de Catalunya. El juliol de 1936, amb la unificació, formà part del Pscu però ben aviat farà costat a la Cnt, en la qual ocuparia la responsabilitat de compres en la Federació Regional de Camperols i del camp d'experimentació agrícola d'El Masnou. Posteriorment, ha publicat una munió de llibres agrícoles i de jardineria i ha estat redactor d'"EL CULTIVADOR MODERNO". L'any 1976 l'editorial Pòrtic li publicà la seva obra Fam de terra, de domini i de llibertat.

37) Entre d'altres hi havia representants dels pobles següents: Banyoles, Torroella de Montgrí, Palafrugell, La Bisbal, Olot, Albons, Vilajuiga, Juià, Santa Coloma de Famers, Belcaire, Hostalric, Santa Pau, Peralada, Bordils, Medinyà, Besalú, Ullà, Celrà, Saus, Pals, Maçanes, Peratallada, Llofriu, Calonge, Vilanant, Gualta, Fonteta, Pont de Molins. La presència més feble la presenten les comarques de La Seva i La Cerdanya. (Vegeu R. PUJOL, 1977, p. 309).

38) La captació de vot pagès per part del Boc es palesa en els percentatges superiors al 25% obtinguts a pobles com: Peralada, l'Armentera, Fortià, Llançà, Santa Llogaia d'Alguema, Vilamaniscle, Albons, Monells, Tortellà, Bordils, Juià, Amer, Vidreres, i Vilallonga de Ter. (vegeu R. PUJOL, 1978, p. 253)

39) "Carta oberta al President Macià. Els abusos de la Companyia del Canal d'Urgell" de Joan Comorera. Apareguda a "JUSTICIA SOCIAL", 19-VIII-1933. (Vegeu J.M. HUERTAS, p. 266)

40) "Federación Provincial del Trabajo de Lérida. A todos los sindicatos de la Provincia" a "SOLIDARIDAD OBRERA", 31-X-1933. La llista és la següent: Federació Local expulsada, 872, 50 pts; Balaguer, 135 pts; Agramunt, 88,50 pts; Tàrraga, 225 pts; Almacelles, 307,50 pts; Alfarràs, 312, 50 pts; Rosselló, 157, 50 pts; Les Borges Blanques, 243 pts; La Seu d'Urgell, 138,50 pts; Maials, 83,50 pts; Bellpuig d'Urgell, 30 pts; Castellnou de Seana, 30 pts; Viella, 93 pts; Tomabous, 185,50 pts; Els Omells de Na Gaia, 10,65 pts; i els Ferrovians de Lleida, 100 pts. (Vegeu, J. BARRULL, 1986, pp. 179-180).

41) J. Recasens publicà el febrer de 1931 Què és Socialisme?, un llibre amb el qual pretenia explicar les bases ideològiques i programàtiques del socialisme a escala estatal. En l'apartat del programa agrari referent als jornalers proposa: "Jornada màxima legal de vuit hores per als obrers adults. Prohibició del treball pel als menors de catorze anys i reducció de la jornada per als de catorze a divuit anys (...) Salari igual per a l'home i per a la dona (...) Prohibició del treball a preu fet i dels contractes de parceria, com forma encoberta del mateix". Manté la posició tradicional sobre els petits propietaris. "La expropiació de la propietat no abasta als petits propietaris que per a ells o per a llur família cultiven la terra". I apunta tot un seguit de mesures a prendre pels poders públics, entre d'altres: Impost sobre la terra, no pel que produeix, sinó pel que ha de produir tècnicament cultivada, per tal que desapareixin els terrenys incults (...) Fundació d'una Facultat d'Agronomia a les Universitats". L'any 1982 el Centre de Lectura de Reus reedità l'obra de Recasens, les cites corresponen a les pp. 169-176.

42) L'Assemblea constitutiva se celebra l'onze d'octubre de 1932 i elegeix la Junta Directiva següent: Josep Armengol i Sanromà, president; Josep Cervera i Olbiol, vice-president; Pere Novella i Pérez, secretari; Agustí Gasparin i Estellé, vice-secretari; Camil Castellà i Reverté, tresorer; i Baptista Castell i Avella, Mateu

Reverté i Montserrat, Pere Navarro i Castellà, Andreu Sancho i Facsini i Antoni Moya i Matamoros, vocals (Arxiu del Govern Civil de Tarragona, Registre d'Associacions, exp. núm 31)

43) Francesc Layret, assassinat el dia de Sant Andreu de 1920, serà considerat precursor i apòstol màrtir de la Ur. De fet, l'any 1919 guanyà un pleit rabassaire a l'Audiència de Barcelona, que féu córrer la veu, ja que el propietari de la finca "Torre-negra" de Sant Cugat del Vallès era el Sr. Rabadà, administrador de les fàbriques de l'Espanya Industrial. L'abril de 1919, aprofitant l'eufòria, se celebrà un miting massiu a la sala Tadeo de St. Cugat. Hi participaren com a oradors el mateix Layret, Companys i Ernest Ventos i "del miting surt l'idea de formar una "Unió de Pagesos" local. Deis cinc que formaven el comitè un sol sabia escnure el seu nom" ("LA TERRA", Nova època, març de 1947. Subratllat meu). Companys, heretana de Layret, entre d'altres coses, l'aureòla de defensor dels rabassaires.

44) Les dades d'afiliació són sempre una variable indicativa del consens socials i, sovint, més emblemàtiques que reals. La màxima "TERRA", indirectament, oferirà a darrenes de 1923 la xifra de 15.000 socis. El febrer del 1924, parlarà de 14.000 adherents. Duran i Canyameres, en la memòria llegida en la Segona Assemblea de la Ur, celebrada el dia 6 de gener de 1924, dona la llista de les noves Societats adhenes: Sant Feliu de Llobregat, Sant Pau d'Ordal, el Papiol, Arenys de Munt, Martorelles, Sant Llorenç d'Hortons i Esparraguera. A més a més, s'havien organitzat les comarcals de Sabadell i del Bages. (Vegeu A. BALCELLS, 1968, p. 113-114)

45) L'any 1931 es registraren en el Govern Civil de Tarragona, amb el mateix modei d'estatuts, tipografiat, i amb la denominació genèrica de "Sociedad Sindicato Agrícola "AGRICULTORS RABASSAIRES" ", la llista següent de localitats: Cabra del Camp, Vilallonga, Bràfim, Bonastre, La Pobla de Montornès, La Bisbal del Penedès, Banyeres del Penedès, Rodonyà, Juncosa de Montmell, San Vicenç Calders, Roda de Berà, L'Espluga de Francolí, Pira, La Nou de Gaià, Masllorenc, Lloà, Salomó, Aiguamúrcia (i el Pla de Manlleu) i Creixell. L'any següent es

registraren: Calafell i Alcover. i el 1933: El Catllar i Alió. El procediment habitual era la constitució d'una secció específica dins la mateixa Societat o Cooperativa de pagesos del poble.

46) A la reunió, a més a més de Macià i el governador civil de Barcelona, Anguera de Sojo, assistiren els diputats Companys, Aragai i Lluhi i Vallescà; com a representants dels propietaris Jaume de Riba, Xavier de Ros, Josep Cirera, Joan Parellada i Lluís Desvallis; i com a representants de la Ur Francesc Riera, Josep sala, Feliu Roig, Josep M. Maurell, Jaume Seiñés, Josep Buil, Mateu Raventós, Benjamí Jané, Ramon Poch, Andreu Turina i Ignasi Oriol. L'acord comportava més concessions per part dels parcera-rabassaires que no pas dels amos. (vegeu, A. BALCELLS, 1968, p. 141)

47) La separació definitiva d'Aragai tindrà lloc a l'obertura del Congrés de la Ur a proposta de la Secció Social. Nònit Puig, en la ressenya del Congrés, ho explicarà de la manera següent:

"Al voltant del Congrés i de les seves respectives assemblees, s'havia creat un atmosfera un xic densa respecte a l'actuació del Consell central, amb relació del que fou Secretari general de la Unió de Rabassaires, ciutadà Amadeu Aragai. Hi havia veritable expectació per a saber què havia pogut ocórrer. L'interès dels delegats fou defraudat. No es feren revelacions sensacionals (el rumor era de corrupció) com l'afany morbós de certs individus esperava. En definitiva es pot dir que no s'ha suprimit ningú. Allò que s'ha suprimit és el càrrec, per inoperant i per no ésser útil ni indispensable. Tot el que ha passat és propi del mateix desenvolupament i de l'extraordinària creixença de la Unió de Rabassaires". ("LA TERRA", 1-VI-1936)

48) La pròpia organització declara que la Ur "representa avui més de vinti-cinc mil camperols i demà més de cinquanta..." ("LA TERRA", 1-VI-1936). Referent al nombre de seccions podem prendre en consideració el llistat del 14 d'abril de 1933 i el del 16 de febrer de 1936. Malgrat les diferències, ambdós donen una xifra al voltant de les 240 seccions. Així, doncs, de forma prudent, podríem xifrar un mínim de 250 seccions.

49) "TERRA LLIURE" publicarà el 15 de febrer de 1938 les fotografies i unes biografies curtes dels membres del Consell Executiu. En números succesius, així mateix, ho farà amb alguns membres del Comitè Central.

50) Joan Bertran, segons Francesc Olivé (1947), adreçarà un telegrama d'adhesió a l'assemblea bo i desautoritzant Josep

Calvet.

51) Paral·lelament, l'estiu del 1973, el Consell General del Moviment Socialista de Catalunya aprovava un document adreçat als pagesos i que fou ciclostilat amb el títol "Per una acció Pagesa". Com deia en la seva presentació: "En la seva elaboració s'han tingut en consideració els treballs fets en els intents d'organitzar les comissions pageses, les aportacions de diferents grups comarcals d'orientació socialista, i molt especialment les experiències viscudes en les lluites pageses dels darrers anys". Cal destacar que aquest era el grup més dinàmic del socialisme català i d'orientació frontpopulista, és a dir, d'aliança amb els partits de tradició comunista, com ara el Psuc. No endebades, la falç i el martell era el símbol utilitzat pel Msc. La migrada presència del Psoc explicarà la nul·la presència de la Federació de Treballadors de la Terra-Ugt. Així, doncs, els socialistes catalans participaran activament en la formació i desenvolupament primer de les Comissions Pageses (tret dels assenyalats integrants dels Comitès Populars de Pagesos, d'orientació pallaquista) i després de la Unió de Pagesos.

52) Els "Encuentros de Comisiones Campesinas" fou una iniciativa acomboidada, principalment, pels pagesos afiliats al Pce i adreçada a vertebrar el nou moviment sindical agriari democràtic que sorgia de forma heterogènia i assembleana arreu de l'Estat. El "Primer Encuentro" tingué lloc, sempre a Madrid, el mes de novembre de 1975. El segon se celebra el mateix gener de 1976 i confeccionà la primera declaració pública:

"Reunidos hombres del campo, miembros de Comisiones Campesinas de Málaga, Comisiones Obreras, Agrícolas y Campesinas del Marco de Jerez, Comisiones de Pueblos de Navarra, Comisiones Campesinas de Aragón, Unió de Pagesos de Catalunya, Comisiones Campesinas y agrícolas de Albacete, Comisión Agraria del

Pais Valenciano y obserbadores de Galicia, Rioja y Castilla-León (...) con la finalidad de intercambiar informaciones y experiencias, estudiar la posibilidad de coordinar el movimiento campesino ante la grave situación que atraviesa la agricultura del Estado Español..."

El mes de març se celebra el "III Encuentro" i es manifesta la voluntat decidida d'"avanzar hacia la coordinación de todas las organizaciones campesinas democráticas existentes". El mes de novembre el "IV Encuentro" dona llum verda a la Coag i la creació d'un Secretariat permanent amb la finalitat de "negociar el total desmantelamiento de las ineficaces y caducas estructuras sindicales verticalistas". A partir d'aquesta trobada, les "Comisiones Campesinas" aniran canviant el nom per "Uniones de Agricultores" tot prenent l'exemple i el model de la Up.

53) Les ponències i les comarques encarregades de redactar-les foren les següents: El sindicalisme al camp (Baix Ebre- Montsià), Política Agrària (Urgell), Els monopolis i les integracions (Baix Camp), Cooperativisme (Baix Penedès), La terra: cap a una nova Lleí de Contractes de Conreu (Bages) i els Estatuts (Osona). (vegeu: "LA TERRA", Butlletí d'informació i debat de la Unió de Pagesos, núm 5, gener de 1977)

54) Pep Riera en el discurs de cloenda del II Congrés, celebrat el Primer de maig del 1979 a Carvera, realitzat en nom de la Comissió Permanent, i davant del President Tarradellas, diversos consellers de la Generalitat i representants de la majoria de partits polítics, es referí àmpliament i sense embuts al problema de les cambres agràries i exposà detalladament la proposta d'articulació sindical al camp i les seves relacions amb les administracions públiques, principalment la Generalitat. Sobre les cambres digué:

"En el seu moment i des de la Unió de Pagesos vam analitzar el decret de "Cámaras" des d'una triple perspectiva: pagesa, sindical i política. Pagesa, perquè ens adonàvem perfectament de la descarada maniobra del govern central de perpetuar uns organismes verticalistes, canviant-los només el nom i mantenint-los per continuar controlant, coaccionant i, si calia, fins i tot representant els pagesos a nivell provincial. Sindical, perquè al govern, que s'hauria vist en la necessitat de legalitzar les Unions, no li interessava de cap manera la consolidació i el creixement d'uns sindicats pagesos independents, pel fet que s'aconava que

això significaria, a la llarga, una pressió conflictiva difícil de dominar. Les "cámaras", dotades de tots els serveis i dotades també de representativitat, estaven pensades per a interferir-se en el camp d'actuació dels sindicats. I política, perquè, pensades realment com uns òrgans amb poder efectiu, serien a molts llocs el darrer reducte del caciquisme per a posteriors utilitzacions en eleccions generals o locals. I ara, després d'un any d'haver estat constituïdes, malgrat l'abstenció generalitzada i havent passat les eleccions municipals, quin és el sostre polític real d'aquestes "Cámaras"?..."(UNIO DE PAGESOS, 1979, p. 148)

55) En el darrer Congrés de la Up, celebrat a Vic el març del 1988, es plantejà la necessitat de crear la figura de Secretari General. Raons de pes abonaven aquesta proposta, però també d'altres, de pes, aconsellaven el manteniment del funcionament característic del sindicat. A la fi, les coses segueixen tal com estaven. Tot amb tot, Pep Riera, del Maresme, és considerat com el dirigent indiscutible del sindicat i la seva figura més representativa. Cal afegir que el mateix Pep Riera fou un dels defensors de la continuïtat de la Comissió Permanent i la no introducció de la figura de Secretari General. Al capdavant, Pep Riera es considera més coordinador que no pas director d'un sindicat gelós de la seva tradició unitària i independent, que recela personificar la representació del sindicat, i que se sent orgullós de la seva direcció col·lectiva.

56) Aquest discurs és destacat per l'Andreu Peixbo i comentant el darrer Congrés de la Up:

"(...) el primer que sobta, en repasar la documentació aprovada en els diferents congressos (L'Espluga de Francolí, Cervera, Torroella de Montgrí, Vic) és la profunda ideologització de la Unió de Pagesos.

Almenys uns nivells, a la UP es produeixen discussions ideològiques a fons. Qui assisteixi cada mes als Consells Nacionals, veurà com periòdicament sorgeixen diversos temes sobre els quals es produeixen amplis debats. Aquesta riquesa de pensament no hauria de sorprendre. Una de les funcions de tota organització és anar definint els objectius de l'associació, adaptant-los a les noves situacions del món canviant. Però sorprèn sobretot pel fet que a altres instàncies del país la

pràctica de la política diària ha "obligat" massa sovint a deixar de banda la discussió d'un cos de pensament per anar solucionant els problemes de cada dia i especialment el del manteniment en el poder.

Seguint el material recollit als diferents congressos, es pot anar comprovant que la Unió va consolidant una manera de veure el món agrari prou lúcida i original, sense traicionar els orígens". ("LA TERRA", 15-X-1988)

CAPITOL XI

EL MOVIMENT COOPERATIU AGRARI

Les pràctiques de cooperació dins les comunitats rurals han existit sempre, de bell antuvi. Fins i tot en l'actualitat, malgrat la dissolució cultural i la promiscuïtat econòmica de les comunitats, subsisteixen determinades pràctiques d'ajuda mútua no escrites, ni estipulades. A Pira, un petit poble vitícola de la Conca de Barberà, per exemple, el primer diumenge del darrer veremar, la cooperativa obri les portes i tots els pagesos colliren la verema d'un pagès mort setmanes abans. L'individualisme pagès és un miratge urbà que s'estaveïa davant la rica tradició societària dels pagesos, sovint menyspreuada pels estudiosos i desconeguda per l'estadística. Així ho expressava, l'any 1909, Carles Grassot, capellà i president del Sindicat Agrícola de Lloret de Mar:

"(...) Per lo demés, sortosament les associacions agrícoles son molt més nombroses de lo que sembla, entre nosaltres, y ab caràcter tradicional.

Puch citar segur de entre altres una petita associació que hi ha a La Pinya, al pla demunt d'Olot, que entén en lo relatiu a bestiar, que no te reglament escrit y viu exclusivament pe'l caràcter tradicional y cristià de sos habitants. Quan hi ha un sinistre'l paga a un 80 per cent, cada hù s'emporta un kilo de carn si'l animal no ha mort de malaltia infecciosa, y d'aquella associació va fent anys y el seu fet, y això com moltes d'altres. No consta aquella societat inscrita en cap registre, per més que jo considero com el Sr. Zulueta que sigui convenient que totes estiguin en les degudes condicions (de legalitat)". (1)

El desenvolupament del capitalisme al camp, sobretot arran de les transformacions agràries finiseculars, esperonà el mutualisme, les societats de defensa i de foment agrícola, i el nou Estat liberal les afaïonà amatent a la seva funció econòmica i social.

Tanmateix, si donem un breu repàs al moviment cooperatiu

agrícola europeu ens adonarem de l'enorme endarreriment de l'Estat Espanyol, tant en el camp legislatiu com en l'especificament social. A Dinamarca es fundà l'any 1876 una caixa de crèdit amb la finalitat de facilitar als pagesos l'adquisició de terres amb préstecs a baix interès i llarg termini; les cooperatives de consum daten del 1851 i les de producció de mantega del 1882, que l'any 1900 arribaran a la xifra de 1.029 (A. GASCÓN Y MIRAMÓN, 1926). El capellà i batlle de Weyerbursch creà l'any 1847 la primera caixa rural alemana. La iniciativa s'estengué per tots els estats alemans i arreu d'Europa prenent aquesta modalitat de caixa rural el nom del seu fundador: Raiffeisen (model que seria copiat a Catalunya). La primera lei de cooperatives es promulgà el 1869 i l'any 1915, Alemanya, comptava amb 28.702

cooperatives agrícoles de diferents tipus. A França el moviment cooperatiu agrícola rebé una empena decisiva amb la llei de sindicats agrícoles de 1884. L'any 1910 ja existien 5.146 sindicats que aplegaven 777.066 socis. El còdig de comerç italià, promulgat l'any 1882, obre les portes a la legislació cooperativista. Quatre anys més tard es funda la Federació Nacional de les cooperatives, transformada el 1893 en "Lega". El cens elaborat per la "Lega Nazionale delle Cooperative", l'any 1902, dona el nombre de 2.823.

A Catalunya parlar d'estadístiques és caminar a les palpentes. Ni el mateix Rendé, cap del servei de l'Acció Agrària de la Mancomunitat, s'atrevia a fixar un nombre exacte. I era l'any 1923! No el critico, ans al contrari, crec que l'concerta quan exposa les raons que fan impossible la seva quantificació. De fet, és desesperant constatar la manca de fiabilitat de les fonts, fins i tot del Registre del Govern Civil. Les dates de constitució no coincideixen, el caràcter de l'entitat es ambigu, i, al cap i a la fi, resta el dubte de la seva existència real o purament formal. N'hi ha per tirar el barret al foc.

¿Quants Sindicats Agrícoles existeixen avui a Catalunya? No ho sé pas. Jo no goso a respondre concretament a la pregunta. Es clar que podria fixar exactament el nombre d'ells valent-me del Registre especial que obra en els Governaments Civils. Però ¿són tots Sindicats? ¿Són veritables Sindicats els que hi figuren? O millor dit: ¿Els que hi figuren allí existeixen? No: estiguen-ne segurs. Per aqueix medi, comprovem que no tots els Sindicats, en fundar-se i més tard en registrar-se oficialment al Govern Civil portaven la mateixa intenció.

Així, mentre els uns, la major part, s'han fundat amb tota la bona intenció, els altres ho han fet sense pensar jamai en fer el bé a l'agricultura. Poso per exemple:

1. Els que van fundar alguns capitosts quan En Maura presentà el seu projecte de llei d'Administració local, en el que es concedia una representació a l'Ajuntament, a les entitats (entre d'altres) d'aqueix gènere. La combinació era segura: reunir-se deu o dotze, constituir un Sindicat i valdres'n per a obtenir un Regidor...
2. Aquells que s'han fundat per contrarestar una força social o política dintre de la població i que s'han abandonat, o per haver vençut, o per haver-se convençut de la seva inutilitat.
3. Aquells que s'han fundat empenyuts podríem dir per una força forastera, per esperit d'imitació o per entusiasme després d'un miting o d'una conferència, i sense la més mínima orientació ni sense cap càlcul ni premeditació.
4. Aquells que s'han fet amb el sol objectiu de que la gent no s'escampi...

5. 6. i 7... N'hi ha tants de motius i ben agens a les nostres coses i que per ells els pagesos s'han atansat als Governes Civils!

De tots aqueixos, és clar, no cal parlar-ne. Encara que siguin registrats i fins que alguns existeixin de nom, no podem consignar-los en les nostres llistes. Es més: molts d'ells existeixen sense ni que els seus fundadors ho sàpiguen tampoc". (J. M. RENDE, 1923, p. 31)

El mapa estadístic del moviment social-agrari, publicat per l'"Asociación de Agricultores de España", amb motiu del concurs d'associacions agrícoles celebrat el 1911, fixa el nombre genèric de setanta a la província de Barcelona, trenta-sis a la província de Tarragona, vint-i-quatre a la província de Girona i vint a la província de Lleida. Un total, doncs, de cent cinquanta. Isidre Camplonch en el seu recull efectuat l'any 1915 dóna la xifra total de 377:

	<u>Cambres</u>	<u>Sindicats</u>	<u>Diverses</u>	<u>Total</u>
Barcelona.....	13	69	68	150
Tarragona.....	8	73	65	146
Lleida.....	4	17	18	39
Girona.....	2	29	11	42
	27	188	162	377

El Ministerio de Fomento en el resum provincial de les entitats agrícoles i pecuàries del 1918 ofereix les següents dades:

	<u>Cambres</u>	<u>Sindicats</u>	<u>Associacions</u>	<u>Caixes</u>	<u>Total</u>
Barcelona....	12	76	4	4	98
Tarragona....	9	61	32	26	132
Lleida.....	4	33	2	12	53
Girona.....	3	46	2	11	64
	28	216	40	53	347

Josep M. Rendé, malgrat el seu escepticisme, assenyala, el 1923, un nombre superior a les sis-centes entitats agrícoles: "Si volguessim fer una estadística com aquelles que es fan, tan mal fetes, podríem dir que a Catalunya hi ha, entre Sindicats, Caixes rurals i altres associacions de caràcter agrícola, de sis-centes

cinquanta a set centes entitats. Però tú, lector, no ho creguis i quasi em sab greu d'haver fixat un nombre". Tot amb tot, en el període 1919-23, es pot palesar un creixement quantitatiu i qualitatiu de l'associacionisme agrari, principalment dels sindicats agrícoles.

El cooperativisme agrícola es consolidarà definitivament en els anys trenta, primer de la mà de la Unió de Sindicat Agrícoles (Usa) i després, durant la revolució, de la Federació de Sindicats Agrícoles (Fesac). El cens de sindicats agrícoles realitzat pel Ministerio d'Agricultura a darreries de 1933 dona la xifra a Catalunya de 540 sindicats, amb 79.018 socis i un capital de 28.213.305 pessetes. En aquesta data, i segons les dades del Ministerio d'Agricultura, Catalunya respecte al total estatal té el 12,6 per cent dels sindicats agrícoles, el 14,2 per cent dels socis i el 28,5 per cent del capital. Així, doncs, mentre hi ha una certa proporció pel que fa al nombre de sindicats, referent al volum de capital els catalans remenen molts més diners.

	<u>Sindicats</u>	<u>Socis</u>	<u>Capital</u>
Barcelona.....	152	26.520	4.649.901
Tarragona.....	148	21.672	17.102.609
Girona.....	130	13.930	1.307.495
Lleida.....	<u>110</u>	<u>16.672</u>	<u>5.153.300</u>
	540	79.018	28.213.305

L'ocupació militar del Principat anorrea el sistema cooperatiu procedint a la dissolució i incautació del patrimoni d'un bon nombre de cooperatives. La repressió, la fusió, i la nova legislació autoritària provocà una minva substancial del nombre de cooperatives però, sobretot, de l'esperit democràtic i transformador del cooperativisme. A partir dels anys seixanta i en una clima liberalitzador, si més no d'una més gran permisivitat, les cooperatives agrícoles experimentaren una certa revifalla. L'any 1975, segons una estadística del Ministerio de Trabajo, es comptabilitzaven 503 cooperatives amb 83.749 socis.

	<u>Cooperatives</u>	<u>Socis</u>
Tarragona.....	215	49.220
Lleida.....	158	17.313
Girona.....	77	8.742

Barcelona.....	<u>53</u>	<u>8.474</u>
	503	83.749

Sembla, però, que son unes xifres exagerades, allunyades de la realitat, tal com veurem més endavant. En el Directori de Cooperatives Agràries de Catalunya, elaborat per la Fundació Roca i Gaiès i publicat per la Caixa d'estalvis de Catalunya l'any 1981, s'ofereixen les dades de prop de 400 cooperatives -una dotzena d'elles de segon grau- i 115.000 socis. Tanmateix, el vuitanta per cent d'aquestes cooperatives no facturen més de 300 milions de pessetes. La reestructuració del sistema cooperatiu agrari català, arran de l'ingrés a la Comunitat Econòmica Europea i amament a l'entrada en vigor de l'Acta Unica Europea el primer de gener de 1993, és en plena efervescència. El model centenari de cooperativisme agrícola és a punt de traspasar i s'albira un de nou caracteritzat per la concentració i la racionalitat empresarial. Comencem, però, de cap.

El cooperativisme agrari es desenvoluparà a cavall del segle en les zones vitivinícoles, preferentment, i en el Camp de Tarragona i la Conca de Barberà, concretament. Res d'estrany en un país eminentment vitivinícola i flagelat per la crisi de maivenda i la fil·loxera. A més a més, el vi és un producte típicament de mercat i, per tant, sotmès a una forta competitivitat, la qual cosa obliga a millorar la elaboració i la comercialització del producte. El cooperativisme intentarà respondre a les exigències del desenvolupament del capitalisme al camp, a la internacionalització del mercat, a les transformacions tecnològiques, a les plagues del camp, al frau en l'elaboració dels productes...

Pels pagesos el cooperativisme era una trinxera davant l'auge de la dinàmica competitiva provocada pel desenvolupament del capitalisme i, és clar, de l'usura de comerciants i propietaris. Una opció inequívocament solidària que intentava, d'una banda, fer front al poder econòmic i, de l'altra, organitzar les relacions econòmiques i socials sobre la base d'una cultura de participació profundament democràtica. Pels propietaris reformistes, no escanyapobres, el cooperativisme era l'instrument de "modernització" i el couxi amortiguador de la conflictivitat social, fer el pastís més gran i cedir-ne una part als pagesos per a què fruïssin d'un poder adquisitiu que alhora de millorar el seu benestar econòmic possibilités un consum de productes manufacturats i, de retop, estimulés el desenvolupament de la indústria i dels serveis.

La tesi d'aquesta primera part del capítol, fins l'ocupació militar del 1939, és ben clara i suggerent: el moviment cooperatiu a les zones rurals és dual respecte els seus continguts, organització i protagonistes, bo i expressant aïhora una pluralitat social, política i cultural, consubstancial de les comunitats rurals. Una tesi desenvolupada fa uns anys en la recerca sobre la Conca de Barberà, bressol del cooperativisme agrari català, i que ara penso que estic en condicions de generalitzar-la per tot el Principat. Dues concepcions, doncs, diferents, dues vies paral·leles, a cops divergents, que polaritzaran les comunitats rurals, però que a l'ensem aconseguiran estimular el desenvolupament econòmic de l'agricultura catalana i erosionar el sistema polític de la Restauració.

* La via revolucionària de les societats pageses

La via revolucionària al cooperativisme serà endegada per les societats pageses, primer de resistència i després de treballadors agrícoles, constituïdes per petits propietaris, arrendataris, parcers i jornalers. Una via de concepció democràtica -un home, un vot-, i socialista -de cultura igualitària-, que maldava per la transformació de les relacions socials mitjançant el control del procés econòmic, l'accés a la instrucció i la participació activa en la vida pública.

La Societat de pagesos de Valls és la primera que es forma el 1888, malgrat que la seva legalització data del 1891. Hem pogut detectar onze Societats de Treballadors Agrícoles i set Societats d'Assegurança mútua registrades en el Govern Civil de Tarragona fins el 1905 a l'ajopluc de la Llei d'associacions de 1887 (vegeu el llistat i mapa de localització al final de l'apartat). Ben segur que devien existir alguna més i, no cal dir-ho, a la resta de Catalunya (2). Tanmateix, el llistat és suficient per a subratllar la importància d'aquestes societats pageses i el seu caràcter primerenc, és a dir, abans de la promulgació de la Llei de Sindicats Agrícoles de 1906. I per qüestionar l'afirmació de Joan Reventós al comparar el cooperativisme agrari francès i espanyol, almenys pel que fa aquesta via:

"En Francia, a diferencia de lo que debía acaecer en España los primeros Sindicatos Agrícolas, representantes modernos de este viejo espíritu de asociación, se forman antes que ley alguna hubiera autorizado y protegido su constitución, en especial en las zonas vinícolas y como consecuencia de la crisis de la fillosera. Así,

la ley de 21 de marzo de 1884 autorizando los Sindicatos Agrícolas (a França) no hizo otra cosa sino confirmar una situación de hecho a la que era necesario dar reconocimiento legal". (J. REVENTOS, p. 155)

Aquesta afirmació ja ha estat discutida en el cas de Barberà de la Conca pel bon amic Joan Fuguet:

"La Societat de Barberà ha estat sovint confosa amb el moviment cooperatiu dels Sindicats Agrícoles iniciats a partir de 1906, quan realment eren dues coses ben distintes en llur concepció". (J. FUGUET, 1980, p. 12)

L'exemple de la Societat de Barberà de la Conca és el més reeixit d'aquesta via revolucionària al cooperativisme (3). La Societat assolirà, després de dos anys de lluita oberta i to-tal (1894-96), la hegemonia dins de la comunitat barberenca. Els aldarulls de les dones de 29 i 30 d'abril de 1894 imposen als propietaris les formes de contractació i de treball. L'any 1895, arran d'una vaga generalitzada de tretze mesos, fixen la renovació dels contractes de conreu. A partir del 1895, la Societat controlarà l'Ajuntament i el poble esdevindrà un feu dels republicans, primer, i dels socialistes, després de 1917. L'èxit de la via revolucionària a Barberà es deu, en bona mesura, al suport d'un sector dels propietaris, progressista-republicà, encapçalats per la personalitat indiscutible de Joan Espiugaz i Moncusí.

La Societat de Barberà, el 1896, disposa d'una secció de crèdit, d'una cooperativa de consum i d'un viver de peus de ceps americans. Paral·lelament, endega la construcció d'un local social conegut com "la casa". El celler cooperatiu, el primer de Catalunya, entrà en funcionament el veremar de 1901, tot i que els treballs de construcció es perllongarien dos anys més. El temps dels pagesos barberencs queda palesat en la seva lluita contra els propietaris però, sobretot, en l'esforç econòmic que suposà la via cooperativista i que conduí a la pignoració total dels béns dels socis propietats rústiques i urbanes, muleis, carros... per un valor cinc vegades superior al crèdit manllevat. La Societat esdevingué l'enveja de tots els pagesos de la comarca i el seu celler l'espill en què es mirarien fins i tot els joves propietaris reformistes. Rendé, anys més tard, així mateix ho reconeixia:

"Aqueixa associació, fundada segons el patró de les associacions de resistència del Penedès, de primer entuvi, sots el seu exclussiu objecte de defensar-se contra les condicions de parcel·la establertes llavors en aquell poble, logra per la seva força i unió desier principalment un pacte dur que de temps immemorial es tenia

establert, segons el qual el propietari d'una vinya tenia sempre el dret de quedar-se amb la part que corresponia al parcó i al preu mig general establert en aquella comarca (...) La llibertat de venda del fruit, que per haver-lo suat, era ben seu, fou la primera victòria de l'associació i amb ella una modificació general en els contractes de parceria (...)

I el pagès de Barberà, que compta, passat el període de apassionament, no sab dormir-se demunt d'una victòria purament social i que, si amb el temps es traduïria en pessetes, no les veia d'una manera immediata, pensa que si bé ha esdevingut lliure de vendre, ha caigut esclau del comprador, d'aquell comprador que cada any, a darrers de Setembre l'espera per explotar-lo amb aquell fruit que tantes enqúnies i suors li costa.

¿Però que podien fer per defensar-lo si no tenien cap local amb cups, ni premses ni utilitatge ni res, absolutament res... ni pessetes? (...)

Altres, més coratjosos pensaren que tant o més que els diners pot l'entusiasme i la bona voluntat i, alsapremant aquelles voluntats decidides, orgulloses dels èxits obtinguts per medis de l'associació, gosen a proposar la construcció d'un celler i logren apoderar-se a la fi d'aquella gent, que acull l'idea amb veritable desfici i s'hi llença cegament, bojament, fins a començar els primers treballs.

I tant els homes com les dones, i fins les criatures, tothom compartia aquell desbordament, tothom treballava, tots miraven qui més podia fer. El que tenia mula i carro, portant pedres, obra cuita, sorra i altres materials de construcció; el que no en tenia, furgava la terra trasbalsant-la i ajudava als paletes; les dones, amb els cantis i tot, portaven aigua a l'obra pensant cada una d'elles que d'aquell esforç havia de venir per cloure l'èxit. Ningú mirava res. Tothom treballava tant com podia.

I el celler ja es veu damunt de terra, ja puja majestuós, ja es cobreix i amb la seva mirada domina tota la conca de Barberà. Arriva el veremar i ja els seus socis tenen l'arma poderosa que els defensarà, ja han vençut. Quin goig!" (J. M. RENDE, 1923, pp. 21-23)

L'exemple de la Societat de Barberà de la Conca s'escampa i la resta de societats volen imitar-lo però la majoria no se'n surtiran. A tot estirar, llogaran cups particulars per a la vinificació en comú però la manca de maquinària adient, així com les condicions pèssimes de seguretat i conservació dels cups, determinarà una vinificació poc acurada i, a més més, onerosa. Caldria afegir, així mateix, l'oposició cada cop més tancada dels propietaris preocupats per les conseqüències econòmiques i socials del moviment cooperatiu.

Les activitats de la Societat de Barberà no es limitaven a les de caràcter productiu, sinó que, des d'una perspectiva transformadora de les relacions socials, fomentaren intensament les de caràcter instructiu, culturals i de transmissió de nous valors morals. L'analfabetisme era, gairebé, erradicat a inicis del segle. La quantitat i varietat de títols de la biblioteca, o les plaques de la pianola, és impressionant. Com ho era, d'impressionant, les obres de teatre representades pels mateixos pagesos, entre d'altres, podem citar les del conegut Ibsen. La festa de maig en honor a la Mare de Déu del Roser fou substituïda pel Primer de Maig. Barberà de la Conca era una tribuna cobejada per tots els pregoners de noves idees: Marcel·lí Domingo, Antoni Fabra i Ribas, Federico Urales i Federica Montseny. Les conferències de pinificació familiar i la difusió de fullets de pràctiques contraceptives generaren una mentalitat col·lectiva de procrear un sol fill, màxim dos si el primer era una nena.

Dins del debat sobre la qüestió agrària en el si de la Internacional Socialista tombant en segle, l'actitud a prendre davant el moviment cooperatiu fou un dels punts més controvertits. La seva acceptació o rebuig, a grans trets, marcà la línia divisòria entre el socialisme reformista i el revolucionari. La revista "CRITICA SOCIALE", fundada l'any 1891 pel dirigent socialista Filippo Turati, recollirà en les seves planes, a partir de 1892, les defenses i les crítiques al voltant del cooperativisme de la mà dels seus principals protagonistes. El cooperativisme era, pels seus defensors, un instrument de defensa dels interessos econòmics dels pagesos, ultra de lligar els petits propietaris a la lluita pel socialisme. El cooperativisme era, pels seus detractors, una adequació al sistema capitalista, el manteniment de la propietat privada de la terra i la renúncia dels objectius polítics a benefici dels econòmics. Al capdavall allò que polaritzava les posicions era tant el model de socialisme com les vies per arribar-hi.

L'exemple italià (4) no ens és aliè, ja que expressa un debat i una pluralitat, dins el moviment socialista-guàritarista i el moviment cooperatiu en general, que connecta prou bé amb el nostre país. D'una banda, hi haurà l'enfrontament entre les concepcions cooperatives d'arrel revolucionària i reformista; de l'altra, sorgirà la polèmica entre cooperativisme i col·lectivisme. Enfrontament i polèmica que es perllongarà durant el primer terç del Nou-cents i que esclatarà amb força al bell mig de la revolució del 1936-38.

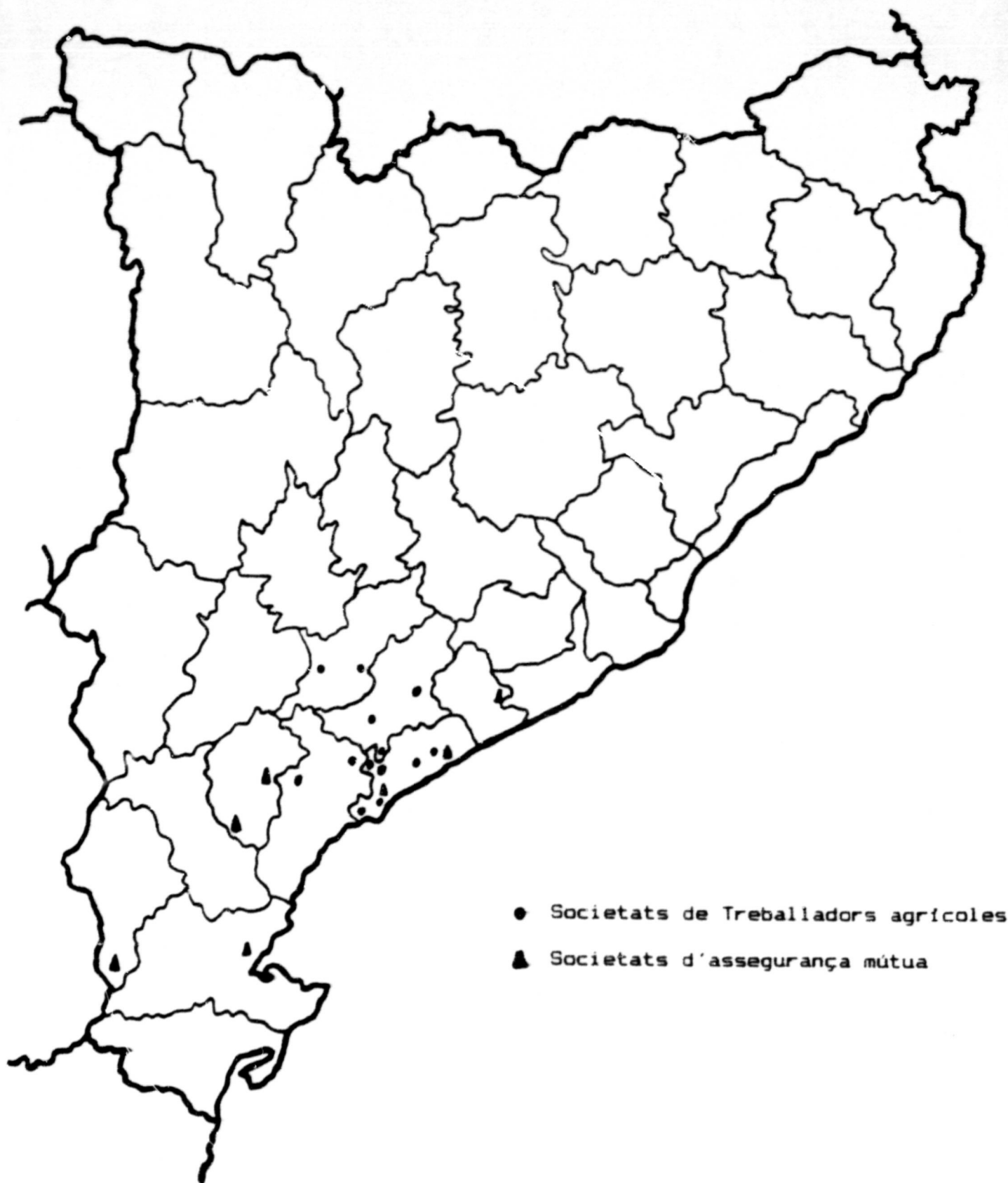
El cas de la Societat de Barberà de la Conca -la transformació d'una societat de resistència en una societat mutualista, cooperativa, de consum i d'elaboració de la producció en comú- és, com deiem, el més reeixit però no l'únic. D'altres societats pageses assoliran vinificar en comú i facilitar diferents productes, principalment adobs, als socis. Tot amb tot, arran de la llei de sindicats agrícoles de 1906 i

l'ofensiva dels propietaris reformistes, la majoria de pagesos participaran en la formació de sindicats agrícoles mixtes, és a dir, interclassistes. Caldrà esperar els anys trenta i la repressió dels fets d'octubre de 1934 per a què, sota l'empenta de la Unió de Rabassaires, tomin a proliferar sindicats específicament de classe. Tanmateix, no sorgiran del no res, ans al contrari, seran hereus d'una tradició associativa tan rica com subterrània coneguda popularment com els sindicats dels pobres.

Estroncat el camí de les societats pageses de transformar-se en sindicats agrícoles autònoms dels propietaris, el moviment cooperatiu d'arrel revolucionària es desenvoluparà en l'àmbit social i recreatiu. En aquest sentit, es multiplicaran les societats d'assegurances mútues, les cooperatives de consum, els locals socials amb sala de cafè, biblioteca (escola nocturna) i sala de ball. En els nuclis més importants, amb presència de treballadors de la indústria i dels serveis, el moviment cooperatiu prendrà més volada.

Aquest és el cas de Falset on, a partir de la societat de pagesos, es crea el gener de 1921 la cooperativa obrera "El Porvenir". Les finalitats d'aquesta cooperativa de consum i de producció, amants els estatuts, són: primer, la compra-venda, fabricació i transformació de tot tipus d'articles que puguin ser objecte de consum pels seus associats; segon, la creació i manteniment d'una escola i biblioteca; i tercer, la institució d'obres de cultura, mutualitat i ajut. Les seccions establertes en primera instància són el cafè, la barberia i la caixa d'estalvis social. L'any 1922 presenta un balanç econòmic de més de 135.000 pessetes, perfectament detallat per seccions, i tres anys després transmet al Govern Civil de Tarragona la llista de 246 socis. El caràcter de classe d'aquesta cooperativa s'afirma sense embuts en l'admissió de socis: "Esta Sociedad es exclusivamente obrera y solamente podrán pertenecer a ella los individuos o mujeres que vivan de un jornal, salano fijo o eventual, pero de ningún modo, los que ejerzan alguna industria o comercio por su cuenta".

SOCIETATS PAGESES LEGALITZADES PEL GOVERN CIVIL DE TARRAGONA
ENTRE 1891-1905

Societats Pageses legalitzades pel Govern Civil de Tarragona
entre 1891-1905.

Societats de Treballadors Agrícoles.

- 1891- "Sociedad Agrícola" de Valls.
 1894- "Sociedad de Trabajadores Agrícolas" de Barbera.
 "Sociedad de Trabajadores Agrícolas" de Vila-rodonà.
 1895- "Sociedad Agrícola de Trabajadores" d'El Morell.
 "Sindicato Agrícola Patronal Obrera" de Vilallonga.
 1900- "Sociedad de Agricultores" de l'Alfonça.
 "Sociedad Agrícola" de La Canonja (Tarragona).
 1901- "Sociedad Agrícola" d'El Catllar (1897).
 1904- "Sociedad Agrícola Cooperativa" de Blancafort (1896).
 "Sociedad Agrícola" de La Nou de Garà.
 "Sociedad Agrícola" de La Selva del Camp (1903).

Societats d'Assegurança Mútua.

- 1892- "La Cooperativa" d'El Perelló.
 1897- "Sociedad Cooperativa La Unión" de Porrera.
 1902- "Sociedad Agrícola de Socorros Mútuos" de Constantí.
 1903- "La Protectora Agrícola-Cooperativa Obrera" de La Poal
 de Montornès.
 1904- "Sociedad Obrera Agrícola de Socorros Mútuos" d'Arnes.
 1905- "Cooperativa de Obreros La Confianza" de l'Arboç del P..
 "Cooperativa Obrera Flor de Mayo" d'El Masroig.

NOTA: Les dades entre parèntesi corresponen a la data de constitució. De les Societats de Treballadors Agrícoles no registrades al Govern Civil de Tarragona podem esmentar les de Vallmoll (1896) i Vila-seca (1898).

* La via reformista del sindicats agrícoles

El 22 de maig de 1851 els principals propietaris agrícoles residents a Barcelona fundaren l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre tot seguint la tradició dels il·lustrats de les Societats Econòmiques, l'Acadèmia de Ciències i Arts i la Junta de Comerç. L'Iacsi fou integrat per una burgesia amb interessos capitalistes, preferentment situats en l'agricultura, però amb profunds i nombrosos vincles en les activitats financeres i comercials, així com, tot i que en menor intensitat, industrials. El seu primer president fou Lluís Desvalls, marquès d'Alfarràs, i els títols nobiliaris abundaran en les successives juntes directives.

"Catalunya era pràcticament l'àmbit geogràfic de l'IACSI amb el 88,06% del total de socis. La implantació, però, fou de manera desigual, amb el major nombre de socis en les comarques més industrialitzades, les que corresponien a l'àrea més modernitzada del Principat. Cal remarcar també el pes important de Barcelona amb el 14,67% de socis del total del Principat. Aquest fenomen s'ha de tenir en compte per a explicar el grau d'absentisme al camp entre els membres de l'Institut Agrícola. L'àrea, doncs, de major implantació de l'IACSI fou la més poblada de Catalunya, i on es practicava des de feia anys una agricultura intensiva i comercialitzada a remolc de l'activitat industrial i comercial existent". (M. CAMINAL, 1980, p. 7)

La nova entitat serà batejada amb el lema de "mejoramiento de la agricultura y defensa de la propiedad". L'Iacsi, doncs, al costat de la preocupació per la difusió de noves tècniques agrícoles, mantindrà el seu caràcter de classe i, per tant, de defensa de la propietat de la terra i de control social i ideològic de la societat rural. Encara hauríem d'afegir, sobre el caràcter de l'Iacsi, la seva concepció espanyolista, centralista és clar, com ho palesa el fet de posar l'entitat agrícola sota el patrocini de Sant Isidre, el taumaturg castellà. El mateix òrgan d'expressió de l'entitat, genèricament "Revista del Iacsi", era escrita totalment en llengua castellana i no comença a publicar en les seves pàgines articles en català fins a les darreries del segle, però mantenint la preponderància del castellà fins el 1932 en què es publica íntegrament en català. No és tracta, ara i aquí, de buscar raons sobre la pretesa catalanitat de l'Iacsi a partir dels patrons o la llengua, tot i que no es endebades subratllar-ho, sinó d'afirmar la voluntat decidida d'intervenir en la política de l'Estat des d'una òptica espanyolista i no pas de la del catalanisme polític.

L'Iacsi, a través de les seves delegacions, estructurarà l'associacionisme dels propietaris rurals fins a la dècada dels noranta en què es constituïren les cambres agrícoles i les juntes de defensa contra la fil·loxera, posteriorment anomenades juntes de plaques del camp. La finalitat era òbvia: fer front a les transformacions agràries i a la creixent conflictivitat del camp. Dit d'una altra manera: dirigir el procés de desenvolupament capitalista al camp des d'una perspectiva de classe. De propietaris, però, n'hi havia de tots colors. Així, doncs, en trobarem del morro fort capticats en mantenir l'estat de coses present i d'altres convençuts de la necessitat d'introduir noves tècniques de conreus i d'elaboració dels fruits. Tots plegats, tanmateix, faran front comú davant la subordinació a la dinàmica urbana-industrial i l'amenaça de modificació de l'estructura de la propietat, si més no de qualsevol intent de retallar la seva autoritat econòmica i social.

Paral·lelament al foment de l'associacionisme dels propietaris rurals amb la creació de diferents entitats, l'Iacsi maldà per la seva articulació i federació a escala catalana i espanyola. Després de les temptatives de donar vida a la Unió Agrícola de Catalunya (1889) i a la Federació dels Gremis Agrícoles de Catalunya (1893, aquesta sota la invocació de la Mare de Déu de Montserrat), el maig de 1898 té lloc una trobada de diferents entitats agrícoles a S. Sadurní d'Anoia on prendrà cos la Federació Agrícola Catalano-Balear. El 27 de febrer de 1899 es constituïa formalment en una reunió celebrada a la seu social de l'Iacsi (5). La Federació Agrícola Catalano-Balear serví com a model a la resta de federacions de propietaris rurals de l'Estat impulsant la creació, l'any 1903, de la "Unión Agraria Española" (6).

La Federació Agrícola Catalano-Balear, a l'afegit de l'Iacsi, no tenia competències pròpiament executives o vinculants respecte les entitats federades. El seu funcionament era per consens, amb assemblees obertes de caràcter consultiu, i tenia cura d'organitzar anualment un Congrés agrícola en diferents ciutats del Principat i les Illes (S. Sadurní, Reus, Lleida, Figueres, Ciutat de Mallorca, Manresa, El Vendrell, Cervera, Olot, Manacor, Vic, Tarragona, Tàrraga...). Aquests congressos, els dos primers monogràfics sobre la viticultura, significaren un salt qualitatiu important en la difusió de les noves orientacions agrícoles i, concretament, en la creació de caixes rurals i sindicats agrícoles. Ostentaren la seva presidència els principals prohoms dels propietaris reformistes, alguns dels quals empaitaran amb el moviment regionalista de la Lliga, entre d'altres: el Marquès de Camps, Josep Zulueta, Teodor Creus, Manuel Raventós, Leonci Soler, Eusebi de Puig, Ignasi Girona, Salvador Dasch, Joaquim d'Abadal i Pere Grau Manstany. L'any 1909 aplegava prop de 140 entitats agrícoles del Principat i les Illes (7).

Del IV Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear (Figueres, 1901) sortí un primer projecte de reglamentació legal dels sindicats agrícoles. Finalment, després de diferents entrebancs, el govern Moret promulgaria, el 28 de gener de 1906, la Llei de sindicats agrícoles. La Llei, junt amb el reglament de 1908, venia a regular el funcionament de determinades entitats ja constituïdes i esperonar la seva proliferació. Els sindicats agrícoles, al costat de les caixes rurals, començaren a desenvolupar-se d'antuvi a les comarques vitivinícoles.

El Sindicat Alella Vinícola, fundat el mateix any 1906, ens serveix per exemplificar la via reformista dels sindicats agrícoles endegada pels propietaris rurals. La idea de construir un celler, que abaratis els costos d'elaboració, millorés la qualitat i permetés l'envassament en ampolles pel mercat proper de Barcelona, vingué de bracet dels grans propietaris i prohoms del poble, tot i que la seva ànima fou Josep M. Bamardas. El primer president del Sindicat fou el Baró de Ribelles, autoritat indiscutible, i l'acompanyaven en la presidència honorífica el Marquès d'Alella, Pere Grau Manstany, persona vinculada al comerç i la indústria, i Agustí Manaut, del món de les finances. El mite de la superació de les classes socials era present: "El triomf devia ser desde'l moment que s'partia del lema de la veritable agermanació, de manera que propietaris y parciers no existis:n com a tals, sinó com a individu que formen el total col·lectiu pera'l bé de l'agricultura de la terra" ("LA VEU DE CATALUNYA", 26-IV-1909). Tanmateix, el parany es descobria en el moment de les votacions, car continuaven remenant les cireres els mateixos de sempre. El Sindicat considerava una acció cada unitat agrícola, i cada unitat agrícola la representava un cep: "cada associat, tants vots com unitats(ceps) associades, això és, que sois té dret a votar aquell que compta ab una o més unitats" ("LA VEU DE CATALUNYA", 3-V-1909). El Sindicat comptava, el 1909, amb 112 socis i 600.000 ceps associats, i elaborava quatre mil cargues de vi.

La desigualtat en l'exercici del dret de vot era la diferència més palmaria de la via cooperativa de les societats pageses i de la via dels sindicats agrícoles. Mentre el sistema polític de la Restauració havia incorporat el sufragi universal, masculí és clar i pels més grans de vint-i-cinc anys, els propietaris rurals adoptaren el sufragi censitari, a raó de la riquesa econòmica personal, en el funcionament dels sindicats agrícoles. La proporció de vots més freqüent era sobre la base del nombre de cargues de vi aportades per cada soci, és a dir, tantes cargues, tants vots. La pugna per democratitzar els sindicats -un home, un vot- serà sorda i constant. No debades era en joc el control de l'entitat, l'administració dels béns col·lectius, i la capacitat real de dirigir el procés econòmic.

La via reformista del cooperativisme agrícola, malgrat el recolzament que oferien la Llei de sindicats, fracassarà al no assolir arrossegar a la majoria dels propietaris rurals. A tot estirar, el temps d'algun d'aquests -Lluís Batalla d'Alió o J.M. Rendé de l'Espluga de Francolí- aconseguiren atreure's els pagesos mancats de la força suficient per tirar endavant tot sols. Caldria esperar l'empenta dels fills impregnats del nou alè patriòtic de la Lliga, la plaga del mildiu de 1915, la crisi de postguerra i el recolzament decidit de la Mancomunitat, per a que els propietaris pujessin al camí del cooperativisme. I ho varen fer amb la recança d'haver perdut un món on la seva autoritat era indiscutible i respectada.

Els pregoners del cooperativisme reformista hagueren de combatre, i de valent, la resistència dels propietaris rurals.

Josep Zulueta i Gomis, advocat i Diputat a Corts pel districte de Vilafranca del Penedès, declarava en les sessions del XII Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear (Tarragona, 1909): "Respecte a si soch ó no partidari de la associació, jo observo en nostres temps una tendència cap un sentit verdaderament colectivista, y això que significa la aspiració del individu en la entitat social, ho crech funest". Josep Elias De Molins encara ho era més, de categòric:

"La asociación agrícola no es posible con el concepto clásico de los antiguos economistas, del Laissez faire, Laissez passer, ni tampoco de la inflexible ley de la oferta y la demanda, que es la tiranía del fuerte contra el débil y desvalido (...) El caciquismo para sus fines y no perder su dominación, es un enemigo poderoso que de una manera más o menos encubierta contraria á la asociación agrícola". (J. ELIAS DE MOLINS, 1912(b), pp. 47 i 208)

Elias De Molins representava la barreja més acurada del reformisme elaborada a partir de la seva fe en el progrés de la ciència i en el catolicisme social inspirat en l'encíclica Reum Novarum del Papa Lleó XIII. "El propagandista -deia Elias De Molins- de la obra agrícola, hará milagros si es sinceramente católico o cristiano" (Idem, p. 46). Calia passar a l'ofensiva, prendre la iniciativa als pagesos descreguts, oferir remei profilàctic a la lluita de classes:

"Los apóstoles y propagandistas de las sanas ideas sociales agrarias no pueden perder tiempo, el sitio que ellos no ocupen para la propaganda del bien, lo ocuparán á no dudar los agitadores, los que atizan las malas pasiones, los que crean odios y abren abismos entre las clases sociales". (Idem, p. 306)

Els apòstols de la creuada cooperativa hauren de ser, segons Elias De Molins, els capellans, els enginyers agrícoles i els mestres. Justa la fusta! Els intel·lectuals orgànics de la comunitat rural. Els messies. La cooperativa era presentada com la

extensió de la família rural a tota la comunitat. Els cellers cooperatius serien enlairats a la categoria de "catedrals del vi". L'Iacci no es cansarà de demanar més protagonisme i empena a l'Església en el desenvolupament del cooperativisme.

"No desconoce ni olvida el Instituto la meritísima labor que realiza en esta región catalana una parte del clero secular y regular en punto á impulsar la asociación agrícola, merece el aplauso más entusiasta y el más profundo agradecimiento, pero quisiera el Instituto, por lo que ama á la Iglesia y á los agricultores, que aquella labor fuese más, comprendiendoá mayor número de comarcas y de pueblos, hasta lograr que se ofreciese en nuestra tierra el hermoso espectáculo que se da en vizcaya y navarra, con una asociación agrícola en cada pueblo y con una acción ó, cuando menos, con una influencia moral del representante de la Iglesia en cada una de estas asociaciones" ("ANUARI", 1911)

L'escrit de l'Iacci acabarà demanant una preparació adequada en els seminaris per a dur a terme aquest apostolat agrícola. El paper del capellà en el cooperativisme reformista serà, en moltes contrades, decisiu. No confondre, doncs, el protagonisme de l'Església amb la relativa feblesa del sindicalisme confessional català, que prengué volada en el trienni 1917-19 enfront de l'auge de l'anarcosindicalisme agrari. Sobre la presència i influència de les federacions catòliques agràries a Catalunya, vinculades a la "Confederación Nacional Católico-Agraria", som a les beceroles. L'organització s'estructurava amatent a la divisió eclesiàstica, és a dir, per diòcesis i sota l'autoritat del bisbe.

"A comienzos de 1917 existían algunos sindicatos agrarios independientes nacidos esporádicamente. Acción Popular tomó a su cargo la constitución de otros nuevos y la extensión de este movimiento y utilizó como órgano más idóneo el semanario "El Social", órgano de propaganda más popular, con amplia difusión por toda España, pero (creemos) más intensamente en Cataluña. Los móviles propuestos para esta expansión sindical eran los mismos que servían de actividades a las federaciones ya constituidas: crédito, propaganda y extensión, compras en común y participación en organismos oficiales" (J. CUESTA, p. 219)

La primera federació catòlica-agraria es constituí a la diòcesis de Tortosa l'any 1917 sota l'empena de mossèn Angel Querol i aplegà disset sindicats (posteriorment Monedero afegirà vuit sindicats més). Destaquem en l'acte de constitució la presència, al costat de Monedero, de Josep Elias De Molins. Un mes més tard, el 25 de juny, es constituïa la federació de la diòcesis de Barcelona, a la qual només podien formar part els sindicats que previament havien rebut

l'autortzació del bisbe. Paral·lelament, neixia la federació de la diòcesi de Vic de la mà del nou bisbe, Francisco Muñoz, i dels propietaris enriquits per la guerra europea:

"(Els propietaris) cubiertas sus espaldas, secundaron la iniciativa episcopal. Es, pues, un sindicato fundado por propietarios y propietarios enriquecidos, para los más humildes y pobres; desde su mismo origen la obra estaba planteada a nivel de relativa beneficiencia y de proyección social de la clases pudientes. Esto constituiría una rémora en los objetivos, proyección y eficacia de este catolicismo social que adquiría así una clave de interpretación no obrerista, sino de grupos sociales vinculados al status". (Idem, pp 230-231)

L'any 1918 és la data de l'expansió del sindicalisme confessional per tot Catalunya amb la creació de les federacions de Tarragona, Lleida i Girona. Aquesta darrera arribarà a comptar amb més d'una cinquantena, principalment concentrats en les zones de més gran densitat i al voltant de les conques dels rius. Tanmateix, el sindicalisme confessional arrelarà, via parròquies, a l'Alt Pirineu, concretament a la diòcesi de La Seu d'Urgell.

L'any 1920, la Federació Catòlica-Agrària de Barcelona endegava la publicació d'una revista mensual titulada, no endebades, "LA LLAR", dirigida per mossèn Josep M. Rovira (8). El maig de 1920 tingué lloc una reunió a Barcelona de les Federacions catalanes. Hi assistiren Firmo Casanova (Barcelona), Josep Cortés i Mn. Pere Creuet (Tortosa), Jaume Rosich i Mn. Dansà (Girona) i Ramon Mas i Josep Collell (Berga). Les federacions confessionals decidiren impulsar la construcció de cellers cooperatius propis i diferents actes de propaganda. D'aquests destaquem, l'abril de 1921, el concurs de tractors organitzat a la finca Raimat, prop de Lleida, propietat de Manuel Raventós. Tot amb tot, el mateix mossèn Rovira reconeixia, explícitament, el fracàs del sindicalisme confessional enfront del sindicalisme de classe, si més no de les noves idees "perturbadores":

"Primer les ciutats, més tard les viles de més comunicació amb elles i finalment tots els pobles fins els més amagats en el cor de la muntanya han begut les aigües tòrbides de una ideologia perturbadora (...) Tota una gama variadíssima d'idees equivocades sobre la caritat, justícia, dret, treball, capital, intel·ligència i autoritat, ha florit en tots els indrets, fins en els nostres camps quals moradors tant esquerbs eren a tota innovació (...)

La invasió d'idees socialistes i comunistes que ha tacat a l'immensa majoria dels homes, ha fet que la quasi totalitat de la sindicació industrial i comercial fos inspirada en aquest fons doctrinal i no s'està inactiu per a portar-lo al camp, als

nostres Sindicats Agrícoles, que si han resistit com a entitats organitzades, no han pogut escapar a llur influència els individus que les componen". ("LA LLAR", 15-VIII-1921)

Tot fa pensar que els pagesos no tenien res a veure amb la imatge dibuixada pel bisbe Torras i Bages en la seva carta pastoral "La pagesia cristiana": "Nos pensam que en el pagès es troba l'exercici màxim de les relacions de l'home amb Déu" Però pixanem fora del test. Els pagesos catalans no eren ni un cor seràfic ni una colla de menjacapellans. O bé eren àngels i dimonis a l'ensems. No quallà, com a d'altres indrets de l'Estat, principalment Euskadi, el sindicalisme confessional, però no així el sindicalisme d'inspiració catòlica. La majoria dels dirigents del sindicalisme reformista eren profundament devots i no sols de conveniència o aparença. Vegem el que escrivia Manuel Raventós l'agost de 1896:

"Oh si en lloc de treballar pel negoci pogués treballar directament per la vostra glòria, Jesús meu, amb quanta major fe ho faria! Mes no só digne de tan enlairat lloc, el meu lloc d'honor és el negoci. Aquest és el caire del vostre servei que m'havau encomanat". (Iacsi, Sessió ne-crològica a la memòria de l'ex-president Escm. Sr. D. Manuel Raventós i Domènech, 1-IV-1930)

El que passa és que els propietaris rurals catalans ja havien creat els seus propis instruments de defensa i cooperació. Com a patronal gaudien de l'Iacsi, com a entitat de foment agrícola funcionava la Federació Agrícola Catalana-Balear, a escala local s'havien format els sindicats agrícoles i les caixes rurals, i, en el sector vitivinícola, s'havia constituït a escala nacional la Unió de Vinyaters de Catalunya (Uvc). Els sindicats agrícoles confessionals eren endebades, a més a més, de poc útils per a frenar el sindicalisme de classe, car la cultura laica s'havia desenvolupat amb força al Principat. Els propietaris reformistes aconseguiran a través de la Uvc hegemonitzar el cooperativisme agrari català.

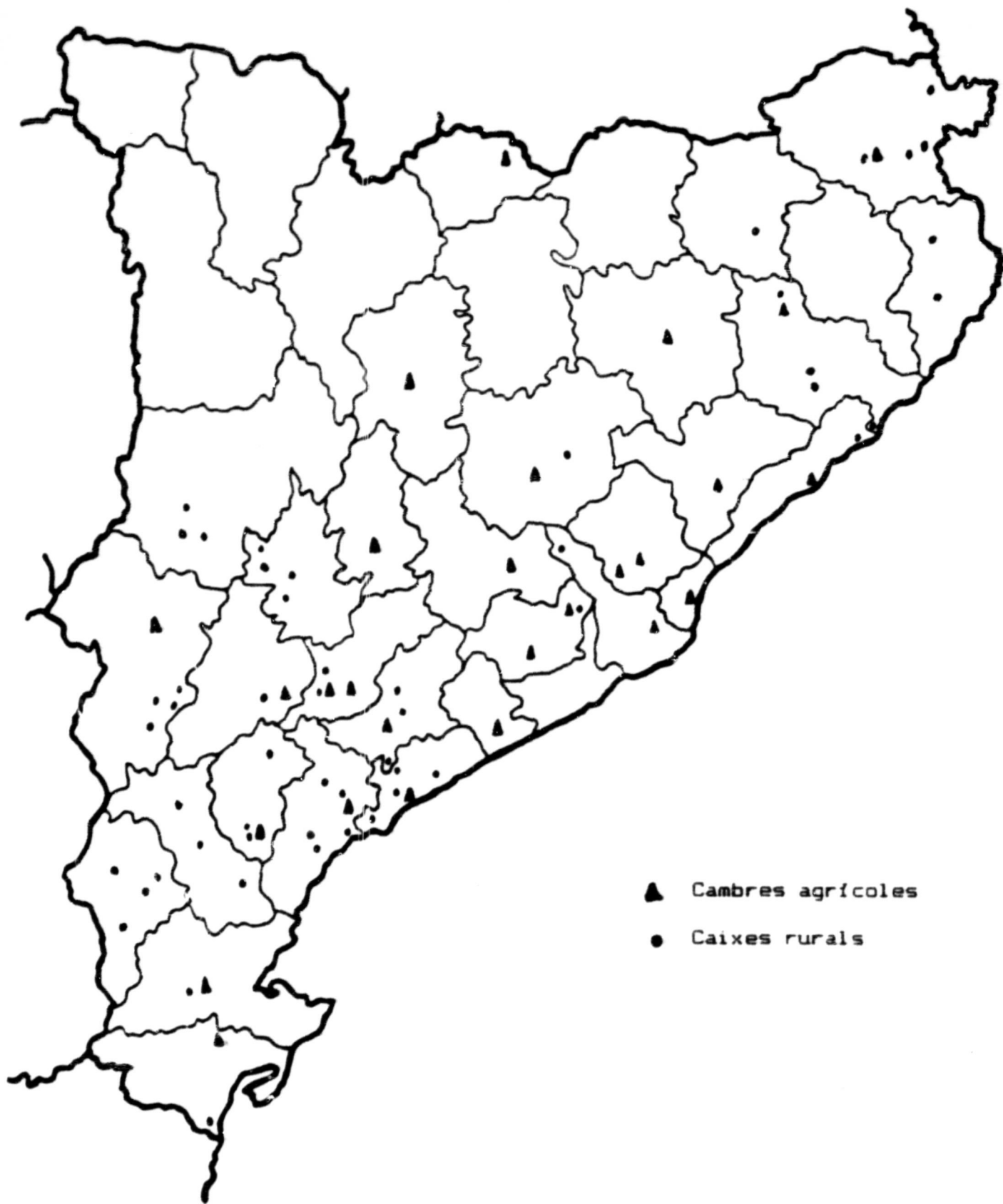
Als dies 8 i 9 de febrer de 1912 es constituï de forma solemne i massiva, al Palau de la Música Catalana, la Unió de Vinyaters de Catalunya. La Uvc nasqué com un sindicat agrícola, que comptava d'antu amb més de vuit mil associats, amb la finalitat de combatre el frau dels vins i les importacions d'alcoholis. El primer president fou Josep Puig de la Bellacasa i el seguiren el Marquès de Camps i Francesc Santacana, president del Sindicat Vitícola Comarcal de Martorell. La ideologia cooperativista com a superadora dels conflictes socials és ben palesa en la Uvc:

"En la gran familia vinyatera hi entre tothom, del gran hisendat al jornalier, sols l'acció fraternitzant d'una lliga amplíssima pot ofegar, ab la creació de caixes rurals, de segurs, de pensions per a la vellesa, tots els organismes socials moderns, la revolta injusta del petit contra'l de dalt o la opresió també injusta d'aquest al que té sota seu". ("GAZETA DE LA CONCA", 8-IV-1911)

La Uvc aconseguirà mobilitzar el conjunt de viticultors al voltant de reivindicacions estrictament econòmiques, majoritàriament adreçades als poders públics. Destaquem la massiva concentració, la premsa parlà de més de cinc mil persones, organitzada el 12 de juliol de 1914 a Montblanc per tal d'exigir garanties al govern central per l'exportació dels vins que vesaven els cups. En el míting intervingueren personatges de diferents cordes com els diputats i senadors: Albert Dasca, Jaume Camer, Josep Zulueta, Marcel·lí Domingo, Francesc Macià, Josep Elias De Molins i el canonge Antoni Balcells en nom de l'Arquebisbe de Tarragona (senador).

Al caliu d'aquestes mobilitzacions i les assemblees anuals organitzades en les principals capitals vitivinícoles, el cooperativisme reformista es consolidà. L'estadística elaborada pel Ministerio de Fomento l'any 1918 no deixa cap mena de dubte. Els sindicats agrícoles superen amb escreix les societats agrícoles o sindicats legalitzats per la via de la Llei d'associacions de 1887. Tot plegat, però, palesa la xarxa atapeïda de l'associacionisme agrari català. L'Acció Social Agrària de la Mancomunitat l'ataïonarà definitivament.

CAMBRES AGRICOLES I CAIXES RURALS EL 1918

Cambres Agrícoles l'any 1918

<u>Localitat</u>	<u>Data de Constitució</u>	<u>Socis</u>	<u>Objecte/Prestacions</u>
L'Albi	1908	75	Defensa inter. agric.
Amposta	1916	143	Idem
Arenys de Mar	1908	506	Cultura Agrària
Barcelona	1891	828	Defensa i foment de la propietat rústica.
Cervera (Segarra-Urgell)	1905	130	Cultura Agrària.
L'Espluga de Francolí	1908	71	Idem
Falset	1905	650	Compra adobs, cursets.
Figueres	1900	542	Expos. i certa. agri.
Granollers	1902	150	Propaganda agrícola.
Igualada	1908	1.943	Compra d'adobs i maq.
Lleida	1917	153	Cultura Agrària.
Manresa (Pla de Bages)	1905	73	Compra d'adobs i maq.
Montblanc	1905	78	Cultura Agrària.
Puigcerdà	1891	420	Cria de ramats.
Reus	1900	122	Defensa inter. agric.
Rubi	1906	426	Compra sulfat de coure
Sabadell	1906	197	Defensa inter. agric.
S. Joan Despi	1904	122	Idem i pub. de revis.
S. Sadurní d'Anoia	1917	75	Compra d'adobs.
Solsona	1911	122	Idem, llevors i maq.
Tarragona	1890	190	Cultura Agrària.
Tortosa	1892	197	Idem
Valls	1905	92	Idem
Vic	1903	259	Defensa inter. agric.
Vilafranca del P.	1891	63	Idem.

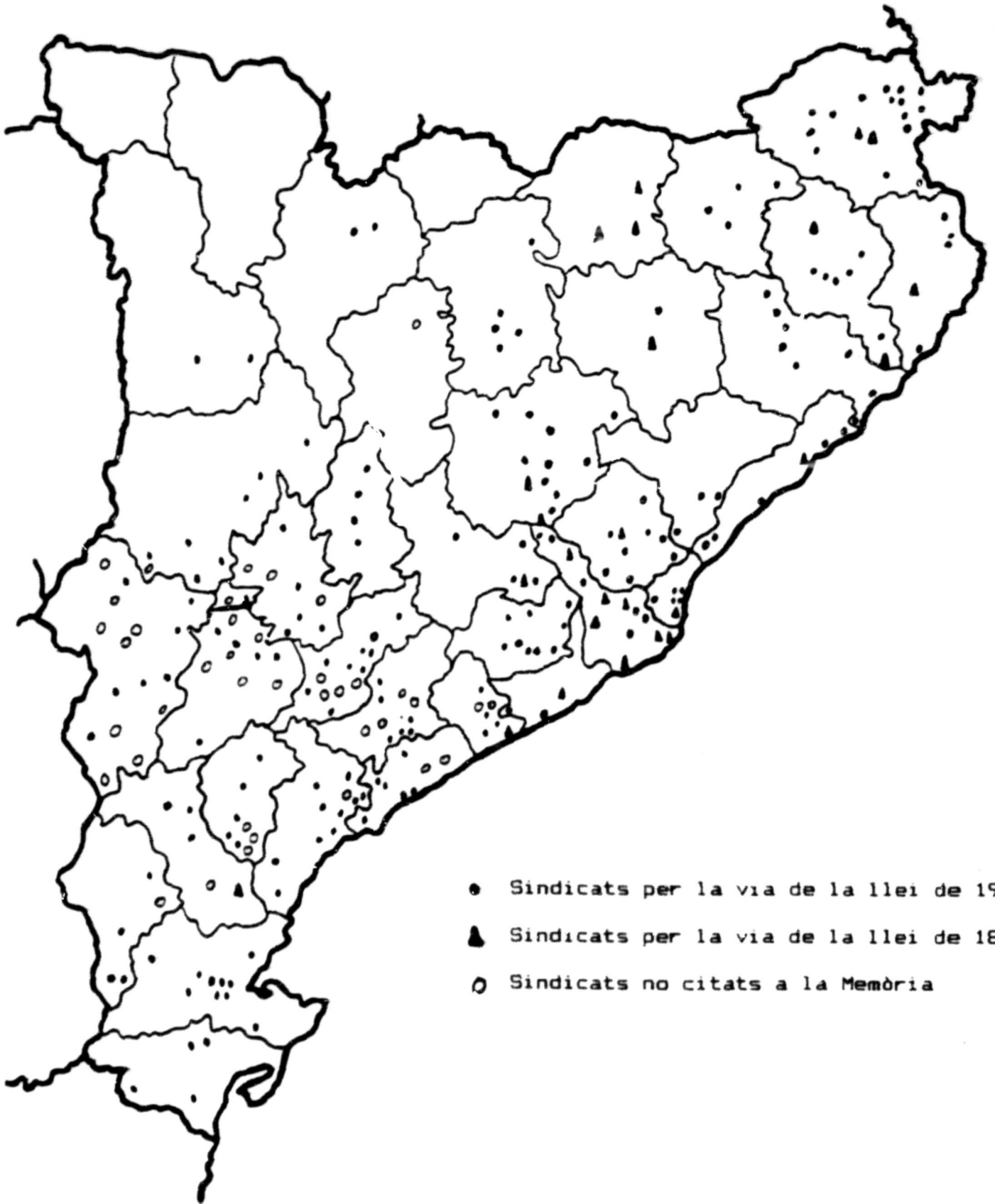
FONT: Ministerio de Fomento, Memoria estadística social agraria de las entidades agrícolas y pecuarias en 1 de abril de 1918. Caldria afegir les cambres agrícoles de La Cellera de Ter i El Vendrell legalitzades per la Llei d'associacions de 1887. El nombre de socis total és de 7.894.

Caixes Rurals l'any 1918

Localitat	Data de Fundació	Nombre de Socis (1918)
Alcanar	1915	248
Aïcanó	1906	59
Alió	1911	73
Anglesola	1910	36
Balaguer	1909	44
Batea	1908	97
Bellpuig	1906	105
La Bisbal de l'Empordà	1910	145
Blanes	1910	108
Castelló d'Empúries	1911	271
Castelló de Farfanva	1906	142
Castellvell del Camp	1906	42
El Catllar	1899	30
Cervià	1914	27
Constantí	1914	112
Corbera	1909	152
Cornudella	1904	1.262
Esparraguera	1909	179
L'Espluga de Francolí	1908	571
Falset	1917	302
Flix	1909	96
Fortià	1915	45
Gandesa	1906	181
Garcí	1905	65
Ivars d'Urgell	1915	127
Llardecans	1905	188
Malgrat	1910	250
El Masroig	1915	117
Mont-roig	1909	295
Os de Balaguer	1905	54
Pla de Santamària	1910	334
Riudarenes i Sils	1908	157
Roquetes	1909	23
El Rourell	1914	51
Sta. Coloma de Farners	1910	300
Sta. Pau	1908	63
Sarroca	1906	145
Torrebeses	1905	161
Verges	1910	97
Vilaplana	1909	110
Vilallonga	1916	28
Vila-seca	1917	165

FONT: Ministerio de Fomento (1918). Totes són legalitzades a partir de la Llei de sindicats agrícoles (1906), malgrat que algunes en són constituïdes amb anterioritat. De les legalitzades per la Llei d'associacions de 1887 destaquem: Amer, Arçs, Blancafort, Cambrils, Figueres, Llança, Horta de S. Joan, S. Sadurní d'Noya, Torredesa i Vilanova d'Empúries.

SINDICATS AGRICOLS EL 1918

Sindicats Agrícoles l'any 1918 legalitzats per Llei de Sind-
cats Agrícoles de 1906.

Localitat	Comarca	Data Funda.	Núm Socis
Agramunt	Urgell	1917	130
Aitana(?)	(Lleida)	1912	111
Alàs	Alt Urgell	1906	74
Albesa	Noguera		21
Alcanó	Segrià	1906	59
Alella	Marèsme	1906	55
Alquaire	Segrià	1917	24
Amer	La Selva	1917	150
Angles	La Selva	1917	103
Anglesola	Urgell	1917	75
Arnes(1)	Terra Alta	1909	45
Arnes	Terra Alta	1917	49
Artés	Bages	1908	90
Artesa de Lleida	Segrià	1917	130
Avinyonet	Alt Penedès	1911	36
Balaguer	Noguera	1907	103
Balsareny	Bages	1908	105
Banyoles	Gironès	1907	
Barberà	Conca de Barberà	1913	42
Barcelona(2)	Barcelonès	1902	33
Barcelona(3)	Barcelonès	1916	109
Bellmunt del P.	Prionat	1915	42
Bellvei	Baix Penedès	1912	22
Bellvis	Noguera	1916	142
Berga	Berguedà	1914	52
Besalú	Garrotxa	1912	84
Biure	Alt Empordà	1916	41
Bianes	La Selva	1907	140
Bordils	Gironès	1913	248
Les Borges Blanques	Les Garrigues	1912	429
Bràfim	Alt Camp	1916	90
El Bruc	Baix Llobregat	1913	43
Les Cabanyes	Alt Penedès	1912	31
Cabra del Camp	Alt Camp	1915	25
Caça de la Selva	Gironès	1907	98
Caldes de Malavella	La Selva	1911	122
Caldes de Montbui	Vallès Occidental	1913	125
Campmany	Alt Empordà	1916	73
Capellades	Anoia	1909	40
Casserres	Berguedà	1914	42
Castellbisbal	Vallès Occidental	1913	139
Castelló d'Empúries	Alt Empordà	1906	42
La Cava	Baix Ebre	1909	32
La Cellera de Ter	La Selva	1911	130
Celrà	Gironès	1913	175
Cervera		1907	130

Cistella	Alt Empordà	1908	48
Collbató	Anoia	1915	9
Corbera	Terra Alta	1909	169
Cornellà	Baix Llobregat	1907	104
Cornudella del M.	Priorat	1917	45
Cubells	Noguera	1915	33
L'Escala	Alt Empordà	1917	59
L'Espluga Calva	Garrigues	1917	34
Espolla	Alt Empordà	1906	119
Flix	Ribera d'Ebre	1909	97
La Floresta	Les Garrigues	1917	30
Foradada	Noguera	1915	54
Garcia	Ribera d'Ebre	1917	50
Garriguella	Alt Empordà	1914	105
Selida	Alt Penedès	1909	24
Sironga	Sirponès	1909	55
Sornal	Garraf	1913	19
La Granadella	Garrigues	1905	180
La Granja d'Escarp	Begúria	1909	37
Granollers	Vallès Oriental	1917	70
Els Guiamets	Priorat	1913	100
Guissona	Beganna	1906	200
Morta de S. Joan	Terra Alta	1917	25
Isona	Pallars Jussà	1917	73
Jesus i Maria	Baix Ebre	1907	50
Juneda	Les Garrigues	1917	14
Lavit	Alt Penedès	1907	110
Linyola	Noguera	1916	111
Llançà	Alt Empordà	1910	51
Lledó	Alt Empordà	1904	103
Llers	Alt Empordà	1916	98
Lloret de Mar	La Selva	1906	250
Maldà	Urgell	1915	16
Malgrat	Maresme	1908	250
Manlleu	Osona	1916	102
Martorell	Baix Llobregat	1917	1.025
Masdenverge	Montsià	1916	23
Maspujols	Baix Camp	1909	50
El Masroig	Priorat	1916	31
Mataró	Maresme	1916	50
Moià	Bages	1908	152
Mollet	Vallès Oriental	1907	92
Monistrol de Calders	Bages	1907	79
Montcada	Vallès Occidental	1916	129
Mont-roig del Camp	Baix Camp	1909	269
El Morell	Tarragonès	1906	38
Navarres	Bages	1909	540
Navàs	Bages	1915	40
Nulles	Alt Camp	1917	74
Olesa de Montserrat	Baix Llobregat	1909	85
Olot	Garrutxa	1903	100
Olvan	Berguedà	1912	25
Ordal	Alt Penedès	1916	34
Pals (A)	Baix Empordà	1905	77

Pals	Baix Empordà	1917	160
Palau-saverdera	Alt Empordà	1915	67
Pauls	Baix Ebre	1910	85
El Perelló	Baix Ebre	1907	182
Piera	Anoia	1912	69
Pineda	Maresme	1909	113
Pira	Conca de Barberà	1917	46
El Pla de Santamaria	Alt Camp	1910	146
El Pla del Penedès	Alt Penedès	1911	42
La Pobla de Lillet	Berguedà	1914	18
La Pobla de Mafumet	Tarragonès	1916	47
Polinyà	Vallès Occidental	1909	47
Ponts	Noguera	1905	235
El Pont de Vilomara	Bages	1909	162
Pratsip	Baix Camp	1916	72
Rabós de l'Empordà	Alt Empordà	1916	69
Regués	Baix Ebre	1907	21
Reus (5)	Baix Camp	1901	206
Reus (6)	Baix Camp	1914	67
Riera	Anoia	1911	121
Riudarenes	La Selva	1908	165
Riudoms	Baix Camp	1912	162
Roquetes	Baix Ebre	1907	55
Rubio	Anoia	1916	21
Salt	Gironès	1916	70
Sallent	Bages	1911	140
Santpedor	Bages	1911	180
S. Andreu de Palomar	Barcelonès	1915	215
S. Borja del Llobregat	Baix Llobregat	1909	200
S. Cugat del Vallès	Vallès Occidental	1906	155
S. Feliu de Guixols	Baix Empordà	1917	142
S. Gregori	Gironès	1903	22
S. Jaume dels Domenys	Baix Penedès	1916	72
S. Joan Despi	Baix Llobregat	1900	64
S. Just Desvern	Baix Llobregat	1907	18
S. Martí de Maldà	Urgell	1914	27
S. Martí de Provençals	Barcelonès	1916	22
S. Miquel de Fluvià	Alt Empordà	1912	32
S. Quint de Mediona	Alt Penedès	1909	23
S. Quirze de Terrassa	Vallès Occidental	1917	80
S. Vicenç de Castellet	Bages	1912	51
Sta. Agnès (La Roca)	Vallès Oriental	1910	50
Sta. Bàrbara	Montsià	1913	166
Sta. Coloma de Farners	La Selva	1910	300
Sta. Coloma de Queralt	Conca de Barberà	1908	309
Sta. Pau	Garrotxa	1908	63
Sta. Perpètua de M.	Vallès Occidental	1911	51
Sarral	Conca de Barberà	1913	505
Sarral (7)	Conca de Barberà	1914	210
Sarroca	Segrià	1906	145
La Secuita	Tarragonès	1917	38
La Selva del Camp	Baix Camp	1904	157
La Sénia	Montsià	1915	654

Solivella	Conca de Barberà	1916	90
Tarragona (8)	Tarragonès	1908	34
Tarragona	Tarragonès	1918	185
Terrassa	Vallès Occidental	1917	790
Tiana	Marèsme	1916	76
Torà de Riubegrós	Segarra	1914	300
La Torre de l'Espanyol	Ribera d'Ebre	1917	69
Torroella de Montgrí	Baix Empordà	1910	225
Torroja	Prionat	1917	90
Tortellà	Garrrotxa	1907	88
Tortosa	Baix Ebre	1910	428
Tortosa (9)	Baix Ebre	1907	428
Tortosa (10)	Baix Ebre	1954	200
Tremp	Pallars Jussà	1904	60
Ulldecona	Montsià	1916	161
Vallbona de les Monges	Urgell	1916	100
Vallmoll	Alt Camp	1911	132
Vandellós	Baix Camp	1916	128
El Vendrell	Baix Penedès	1909	117
Vilabella	Alt Camp	1909	125
Vilafranca del P.	Alt Penedès	1917	179
Vilagrassa	Urgell	1916	85
Vilajuïga	Alt Empordà	1914	50
Vilamaniscle	Alt Empordà	1916	54
Vilanova de la Barca	Segrià	1917	26
Vilanova : la Geltru	Garrnat	1917	125
Vilaplana	Baix Camp	1909	70
Vila-seca	Tarragonès	1917	165
Vilaverd	Conca de Barberà	1914	24
Viloví	Alt Penedès	1914	72
Vimbodí	Conca de Barberà	1905	49
Vinyols i Archs	Baix Camp	1914	54

NOTES:

- 1) Ntra. Senyora del Carme
- 2) "Fomento de la sericultura Española"
- 3) Unió Social Agrària
- 4) Sèquia del Molí de Pals
- 5) Raval Baix de Jesús
- 6) "La Protectora Agrícola"
- 7) Sindicat de viticultors
- 8) "La Enfermeria"
- 9) Comunitat de Regants
- 10) Prats de l'Aldea

Relació de Sindicats Agrícoles constituïts amantent a la Llei d'Associacions de 1897.

Barcelona(província): Calella, Catalunya, Molins de Rei, Corbera del Llobregat, Abrera, S. Andreu de la Barca, Monistrol de Montserrat, El Prat de Llobregat, S. Pere de Ribes, Piera, Castelldefels, Manresa, L'Hospitalet del Llobregat, Vic, Barcelona, Terrassa.

Girona(província): Llagostera, Banyoles Figueres, La Bisbal, Llers, Campredó i comarca, Ripoll i comarca, Empordà, S. Joan de les Abadesses.

Lleida: Miralcamp.

Tarragona: Calafell i Tivissa.

FONT: Ministerio de Fomento(1918). La suma d'ambdós llistats dona un total de 216 sindicats i 39.758 socis(només amb dades del primer).

* Dels sindicats agrícoles que no apareixen a la memòria estadística del Ministerio de Fomento podem citar: Alió(1909), Barberà (Societat-1894), Blancafort (1904), Castellvell del Camp (1910), El Catllar (1897), L'Espluga de Francolí (1916), Falset(1917), Enatallops(1917), Ivars d'Urgell(1915), Llorenç del Penedès (1914), Marials (1917), Margà(1913), El Pinell de Brai (1917), La Pobla de Montornès(1909), Rocafort de Queralt (1916), Torregrossa(1914), Valls (1888), Verdú (1911) i Vilardona (1894). I del mateix any 1918: L'Albi, Alcarràs, Almeran, Almatret, Arbeca, Banyeres del Penedès, Les Borges Blanques(Plà d'Urgell), Bellpuig, Castellidans, Cervià, Fondarella, Ginestar, Lleida, Montblanc, S. Llorenç de Morony, Bages Creus, Seròs, Torrebesses, Torrelameu i Torrefarrera.

Societats Pageses l'any 1918 legalitzades per la via de la
Llei d'Associacions de 1887.

<u>Localitat</u>	<u>Comarca</u>	<u>Data de Fundació</u>	<u>Núm de socis</u>
Alcover	Alt Camp	1901	258
Alforja	Baix Camp	1900	103
L'Arbog	Baix Penedès	1905	75
Blancafort	Conca de Barberà	1904	82
Botarell	Baix Camp	1916	51
Cabassers	Priorat	1909	170(1)
Cabassers	Priorat	1910	75(2)
Cabra	Alt Camp	1912	75
La Canonja	Tarragonès	1914	150
Falset	Priorat	1898	301
Gandesa	Terra Alta	1909	14
Garcia	Ribera d'Ebre	1906	155
Els Guiamets	Priorat	1911	10
Marçà	Priorat	1912	98
El Masroig	Priorat	1905	185
El Mola	Priorat	1913	86
La Nou de Gaià	Tarragonès	1904	30
La Pobla de			
Massaluca	Terra Alta	1907	-
La Pobla de Mon.	Tarragonès	1903	55
La Riera del G.	Tarragonès	1914	63
Riudecanyes	Baix Camp	1911	39
S. Jaume dels D.	Baix Penedès	1912	25
Sta. Coloma de Q.	Conca de Barberà	1913	23
Sarrià	Conca de Barberà	1913	142
La Selva del C.	Baix Camp	1902	135
La Sénia	Montsià	1912	670
Tarragona	Tarragonès	1862	231(3)
Tarragona	Tarragonès	1850	60(4)
Valls	Alt Camp	1901	30
Vilanova d'Esco.	Baix Camp	1911	40
Villaalba dels A.	Terra Alta	1909	221

NOTES:

- 1) Cabassers Agrícola.
- 2) Defensa Agrícola.
- 3) La Protectora Agrícola.
- 4) Horta de la Pedrera.

FONT: Ministerio de Fomento(1919). A la província de Barcelona hi han quatre associacions amb 908 socis; a la província de Lleida dues (La Pràctica de Lleida -1902- i Albatàrrec -1913-) amb 1.061 socis; i a la província de Girona no hi figura cap. En total, a Catalunya, aquestes entitats sumen 6.133 socis.

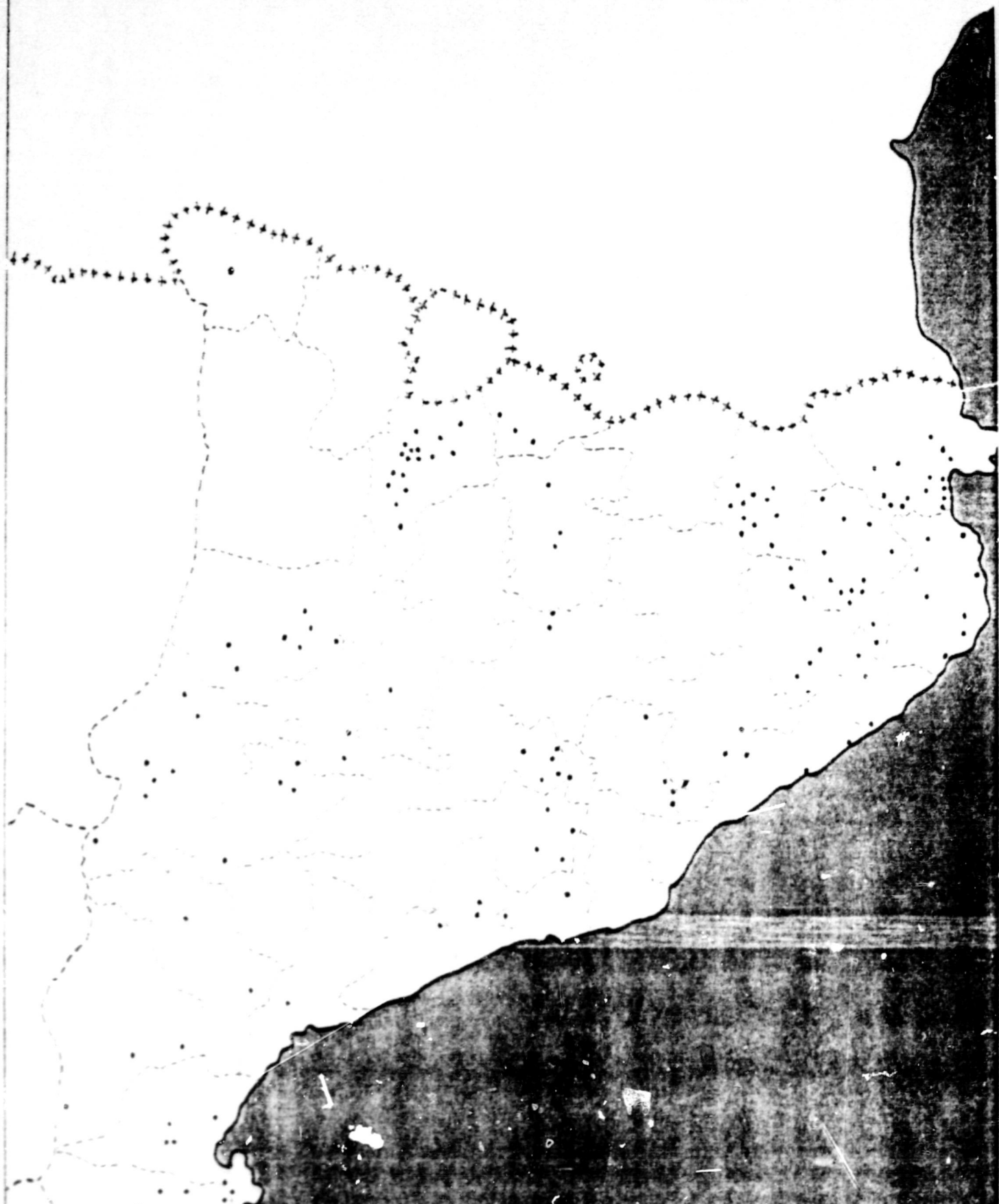
Federació Agrícola Catalano-Balear: Entitats adherides (1909)

Albi.....	Cambra Agrícola Oficial.
Alcover.....	Societat Cooperativa Agrícola.
L'Aleixar.....	Junta de Plagues del camp.
Alió.....	Unió Agrícola.
Arenys de Mar.....	Cambra Agrícola Oficial.
Artà (Mallorca).....	Caixa Rural.
Ascó.....	Junta Local de Plagues del Camp.
Avinyonet.....	Gremi de Llauradors.
Barberà de la Conca...	Associació de Propietaris Agrícoles. Associació de Defensa de la Propietat. Junta de Plagues del Camp.
Barcelona.....	Cambra Agrícola. Iacsi. Associació d'Amics-Festa de l'Arbre. Ateneu Barcelonès (Secció Agrícola) "Art del Pagès"
La Bisbal de l'Emp....	Sindicat Agrícola.
La Bisbal del P.....	Cambra Agrícola.
Blancafort.....	Societat Cooperativa. Sindicat Agrícola de Crèdit.
Blanes.....	Sindicat Agrícola.
Cabassers.....	Junta de Plagues del Camp.
Calafell.....	Sindicat Agrícola.
Caldes de Montbui.....	Delegació de la Cambra Agrícola Vallès
Cambrils.....	Societat Agrícola.
Caçà de la Selva.....	Sindicat Agrícola.
Castellvell.....	Idem.
El Catllar.....	Idem.
La Cava.....	Sindicat Agrícola de S. Antoni Abad.
Cervera.....	Cambra Agrícola.
Cornudella.....	Sindicat Agrícola.
Esparraguera.....	Idem.
L'Espluga de Francolí.	Caixa Rural "Unión Agrícola" Junta de Plagues del Camp.
Falset.....	Cambra Agrícola.
Figueres.....	Iacsi.
Flix.....	Junta de Plagues del Camp.
Gandesa.....	Sindicat Agrícola.
Gelida.....	Unió Agrícola.
Girona.....	"Jefatura de Fomento" Associació de Propietaris Agrícoles "DIARIO DE GERONA"
Granollers.....	Cambra Agrícola del Vallès.
Igualada.....	Cambra Agrícola.
Jesús (Tortosa).....	Sindicat Agrícola.
Lledó.....	Sindicat Agrícola de Garrotxa.
Lloà.....	Junta de Plagues del camp.
Lloret de Mar.....	Sindicat Agrícola.
Madrid.....	"Asociación de Agricultores de España"
Marçà.....	Junta de Plagues del camp.
Mataró.....	Centre Agrícola.

Montblanc.....	Cambra Agrícola Oficial.
Mora d'Ebre.....	Junta de Plagues del Camp.
El Morell.....	Sindicat Agrícola.
	Societat de Defensa de la Propietat.
La Morera.....	Junta de Plagues del Camp.
Mont-roig.....	Junta de Plagues del Camp.
	Sindicat Agrícola.
Navarres.....	Gremi d'Agricultors.
Nulles.....	Junta de Plagues del Camp.
	Societat Agrícola.
Olot.....	Sindicat Agrícola.
Palau d'Anglesola.....	Sindicat Agrícola : Caixa d'Estalvis.
Palma de Mallorca.....	Cambra Agrícola.
Penedès.....	Centre Agrícola.
El Perelló.....	Sindicat Agrícola de S. Antoni.
Pla del Penedès.....	Centre Agrícola.
	Zona Granífera.
Pradell.....	Centre Agrícola.
Regués.....	Sindicat Agrícola.
Reus.....	Cambra Agrícola.
	Cambra Agrícola Comarcal.
	"Sociedad reusense de Amigos del País"
Roquetes.....	Sindicat Agrícola.
Sabadell.....	Nou Gremi d'Agricultors, Jornalers i
	Colliters.
S. Feliu de Llobregat.	Cambra Agrícola Oficial del Baix Llob.
S. Gregori.....	Sindicat Agrícola.
S. Joan (Mallorca).....	Caixa Rural.
S. Quirze de Terrassa.	Gremi d'Agricultors.
S. Sadurní d'Noya.....	Cambra Agrícola Oficial.
Sta. Bàrbara.....	Junta de Plagues del Camp.
Sta. Coloma de Farners	Sindicat Agrícola.
	Junta de Plagues del Camp.
La Secuita.....	Junta de Plagues del Camp.
Tarragona.....	Sindicat Agrícola.
	Associació de Propietaris.
	Unió Agrícola.
Tarrès.....	Junta de Plagues del Camp.
Terrassa.....	Gremi d'Agricultors.
Tivissa.....	Junta de Plagues del Camp.
Torredembarra.....	Junta de Plagues del Camp.
La Torre de l'Espanyol	Idem.
Tortosa.....	Cambra Agrícola
	Associació de Propietaris.
	Sindicat Agrícola.
Urgell.....	Sindicat del Canal d'Urgell.
Vallmoll.....	Centre Agrícola.
Vallès (comarca?).....	Associació de Propietaris.
Valls.....	Seixantena.
	Cambra Agrícola.
	Associació Catalanista.
	Junta de Plagues del Camp.
	Unió de Contribuents.

Vilallonga..... Societat Agrícola.
Societat de Crèdit.
Societat Agríco. d'Assegurances Mútues
Vila-seca..... Junta de Plagues del Camp.
Vimbodí..... Sindicat Agrícola.
Vinyols i Archs..... Junta de Plagues del Camp.

FONT: FEDERACIO AGRICOLA CATALANO-BALEAR, XII Congrés cele-
brat a la ciutat de Tarragona els dies 30 y 31 de maig y 1 de
juny de l'any 1909.

Les Federacions de Sindicats
Catòlics-Agraris (1917-1920)

Federació de Sindicats Catòlics-Agraris (1917-1922).

- Federació Catòlica Agrària de Lleida: Alguadre, Albatàrrec, Artesa de Segre, Belliver (Forneriata), Les Borges Blanques, Sússut (Montgai), Castelló de Farfanya, Cubells, La Floresta, Fonadada, La Granja d'Escarp, La Granadella, Lleida, Menàrguens, Montclar (Donzell), Nales, Puiggròs, Rosselló, Sonadell, Tàrraga, Torres de Segre. (FONT: J. GABULL, 1986, p. 177)
- Federació Catòlica Agrària de La Seu d'Urgell: Araceli, Aravell-Ballesta, Arts, Araguell, Bellver de Batllia, Besora, Castellolí, Coll de Nargó, Estarac, Llas, Montferrer, Noya de Segre, Organyà, Sant-Rodrigo, Pla de S. Jordi, Prullana, La Seu d'Urgell, Tost, Vilanova de Banat. (FONT: J. CUESTA, p. 279)
- Federació Catòlica Agrària de Tortosa: Alzanar, Artes, Baró, Bites, La Jova, Jesús i Maria, La Galera, Madriuverge, El Pinell de Brai, Prat de Comete, El Perelló, Poquetes, Santa Bàrbara, S. Jaume d'Enveja, Tàrraga, Tortosa, Ulldecona, Vandelitx. (FONT: J. CUESTA, pp. 221-222)
- Federació Catòlica Agrària de Girona: Ager, Angles, Arpentera, La Bisbal, Caçà de la Pena, Caldes de Malavella, Canet d'Adri, Castelló d'Espaldes, Castell d'Aro, La Selva, Celrà, Costella, L'Escala, Font-rubí, Gallinera, Garrigàs, La Garriguella, Girona, Hostalets d'En Bas, Hostalric, Joanetes, Lladó, Llagostera, Malgrat, Navata, Olot, Ordís, Palafrugell, Palau de Savardera, Pala, Pau, La Pinya, Les Planes, Ridauna, Riudarenes, Rupit, Salt, Sta. Coloma de Farners, S. Daniel, S. Esteve d'En Bas, S. Felip de Guixols, S. Felip de Pallarols, S. Joan de Palà, S. Joan Les Fonts, S. Miquel de Fluvià, Sta. Pau, S. Pere Pescador, S. Privat d'En Bas, Serinyà, Torroella de Montgrí, Vall de Vianya, Verges, Vidreres, Vilablareix. (FONT: J. CUESTA, p. 233)
- Federació Catòlica Agrària de Barcelona: Avià, Avinyonet, Bagà, Balsareny, Banyeres del Penedès, Beguda Alta, Borriastre, Bruc, Les Cabanyes, Canet de Mar, Casseres, Dosrius, La Granada, Gornal, Llinàs, Llioneng del Penedès, Masquefa, Moja, Montcada, Navas, Noya, Ollivella, Ordal, Papiol, Piana, Pierola, La Poble de Claramunt, Polinyà, Sta. Agnès de Malanyes, S. Jaume del Coneris, S. Llioneng Savall, Sta. Perpetua, S. Sadurn d'Anoia, Torrelavit. (FONT: "LA LLAR", 13-11-1921)

* L'Acció Social Agrària de la Mancomunitat de Catalunya

A la component catòlica, del catolicisme social, cal afegir al moviment cooperatiu reformista la component patriòtica, si més no del catalanisme de la Lliga Regionalista. L'interès de la Lliga en articular els propietaris rurals durà "LA VEU DE CATALUNYA" a publicar setmanalment, els dilluns, a partir del 1907 l'anomenada "Fulla agrícola de la Veu". Des d'aquesta tribuna s'esperonà la modernització tecnològica de l'agricultura i la difusió dels sindicats agrícoles. Comptat i debatut, les reflexions, suggerències i plantejaments abordats per la fulla seran la base de l'actuació posterior de la Mancomunitat de Catalunya en matèria agrícola.

La Mancomunitat, és clar, no surt del no res, ans al contrari, aprofita l'experiència i el treball realitzat des de la pròpia administració pública o de la iniciativa de les entitats agrícoles, principalment de la Federació Agrícola Catalana-Balear. Recordem que Prat de la Riba ocupà la presidència de la Diputació de Barcelona el 1907 i que l'any 1912 es reestructurà l'Escola de Pents i Capatassos Agrícoles esdevenint l'Escola Superior d'Agricultura, la qual posteriorment es complementaria amb la granja experimental de Caldes de Montbui, de més de cent hectàries. Tanmateix, al costat de les noves formades de tècnic i professionals (9), cal subratllar la gran tasca divulgativa de la Mancomunitat mitjançant les càtedres ambulants, els cursets de formació impartits en diverses localitats i les nombroses conferències donades per homes com Josep M. Valls, Director General d'Agricultura, Isidre Campionch i Claudi Oliveres, de les Estacions Enològiques de Vilafranca del Penedès (1902) i de Reus (1905), respectivament.

La tasca realitzada per la Mancomunitat de Catalunya pot resseguir-se a través de les planes de la revista "AGRICULTURA", dirigida per Josep M. Valls i realitzada pels tècnics de la Direcció General d'Agricultura. Ara i aquí només ens interessa fer esment del Servei d'Acció Social impulsat per Josep M. Rendé. La seva finalitat era la d'estimular la creació de sindicats agrícoles i assessorar-los en el seu funcionament.

Parlem d'En Rendé, fundador del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Espluga de Francolí i considerat el gran apòstol del cooperativisme agrari. Josep M. Rendé representa el prototipus del jove propietari rural reformista abrandat pel catalanisme. A despit de l'opinió de la majoria dels propietaris del seu poble, aconseguí engrescar els pagesos i constituir un dels primers sindicats agrícoles de Catalunya. L'any 1916, de bracet amb Joan Poolet i Teixidó de Montblanc i Albert

Talavera de Sarrià, aconseguí, així mateix i després d'anys de pregonar la seva necessitat, la creació de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, de la qual en fou president fins ocupar el càrrec de cap del Servei d'Acció Social de la Mancomunitat, l'any 1919. L'elecció de Rendé no fou motivada per raons polítiques, car no era de la corda de la Lliga (10), sinó pel prestigi de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà i, és clar, pel seu tremp extraordinari.

La Conca de Barberà fou el bressol del cooperativisme agrari català de les dues vies esmentades: la revolucionària, amb l'exemple reeixit de la Societat de Barberà, i la reformista, coronada per la Federació Agrícola. Aquesta entitat aplegava, el 1918, vint-i-quatre sindicats amb vuit cellers cooperatius. La Federació impulsà decididament la construcció de cellers, creà una secció d'adobs i una assegurança mutua pel bestiar, i el 1919 inaugurà una fassina cooperativa formada per una destil·ladora, una rectificadora d'alcohols i una instal·lació per a obtenir tàtrats (11). L'empenta de la Federació depassà els límits estrictes de la Conca abraçant sindicats de les comarques veïnes com les Garrigues i l'Alt Camp. L'experiència de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, doncs, catapultà Rendé a la direcció de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat. Així com el poderós Sindicat Vitivinícola de Martorell, l'altre nucli associatiu important, portà el seu president, Francesc Santacana, a presidir la Uvc, la qual s'havia convertit, amb els seus més de disset mil associats, en un poder fàctic davant els poders públics.

En la X Assemblea de la Uvc, celebrada a Montblanc el 1921, s'acordà suggerir a la Mancomunitat la promulgació d'una Llei en pro de l'associació obligatòria de tots els pagesos en els sindicats agrícoles. Ves per on, els mateixos que ara pregonen la sindicació obligatòria, en la conjuntura revolucionària del 1936-38 amufaran el nas. És clar, ara tenen la paella pel mànec, al camp i la Mancomunitat, i el 1936-38, al camp i la Generalitat, la tindran els pagesos. Tot amb tot, reformistes i revolucionaris, subratllem-ho, procediran de la mateixa manera.

El projecte de la Mancomunitat era ben senzill i ambiciós: d'una banda, associar a tots els pagesos d'un poble en un sindicat agrícola; i per l'altra, federar aquests sindicats a escala comarcal i nacional:

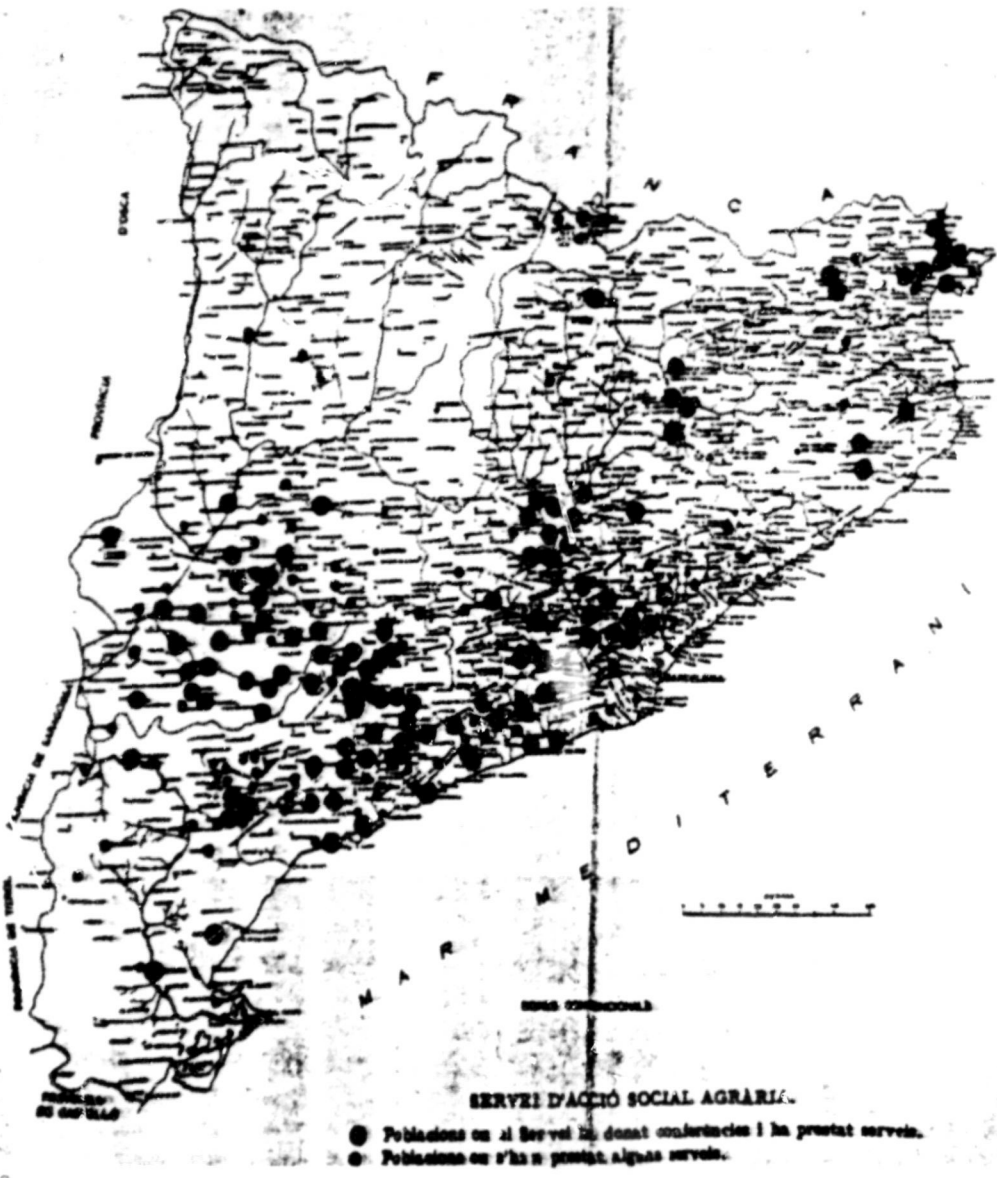
"Resoltament la Mancomunitat de Catalunya per tots els mitjans que estiguin a la seva mà, ha d'impulsar la creació de sindicats agrícoles i de Federacions comarcals fins a constituir la Federació de tots els Sindicats Agrícoles de Catalunya".
(*AGRICULTURA, 15-V-1919)

"No hi ha prou en que els agricultors d'un poble s'associïn; és necessari que els sindicats d'una comarca es federin i que a la fi es confederin tots els de Catalunya".
("AGRICULTURA", 5-VI-1920)

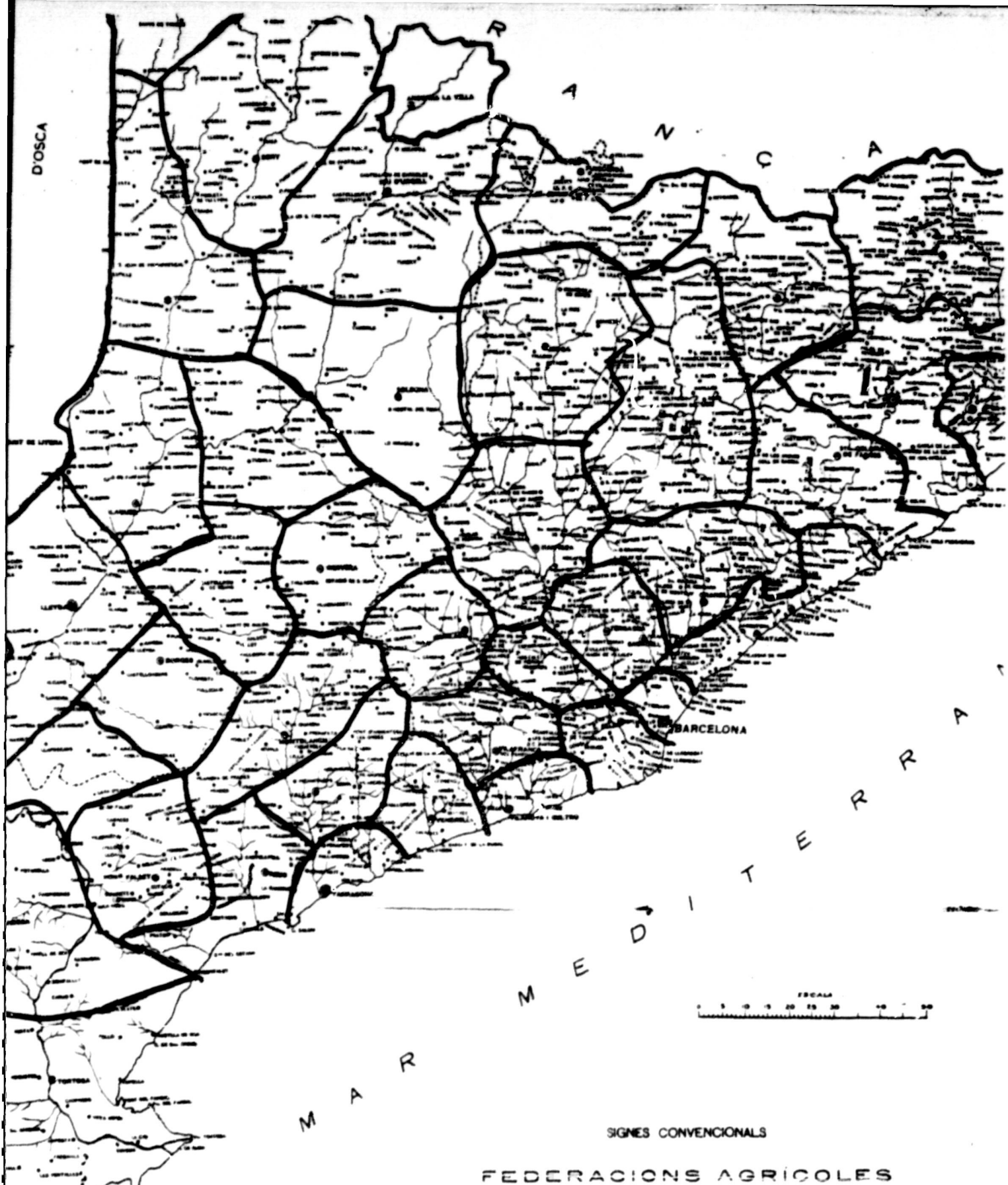
En aquest sentit, Rendé, ultra de les múltiples conferències que donà per tot, publicà dos obres paradigmàtics. En el primer, Organització i guiatge de sindicats agrícoles, exposava la necessitat dels sindicats agrícoles bo i assenyalant la tradició associativa i mutualista dels pagesos i les seves ventatges front les transformacions agràries capitalistes. En el segon, Pla d'organització social agrària de Catalunya, pregonava la necessitat de les federacions agrícoles bo i dibuixant un mapa que, ben mirat, gairebé coincideix amb la divisió comarcal adoptada el 1936. No endebades, aquesta divisió, al costat de la lògica administrativa, prenia com a base els mercats agrícoles.

Els criteris proposats per Rendé per a la configuració de federacions agrícoles eren, sintèticament: 1) pobles amb sindicats en funcionament; 2) distàncies curtes; 3) facilitat de comunicació amb el centre comarcal; 4) interès comú a defensar i atendre; 5) tradició comuna tant de mercats, fires o aplecs, com de divisió judicial (les federacions agrícoles com les comarques de 1936 coincidiran gairebé amb els partits judicials creats el 1834); 6) no modificar la realitat de les federacions existents; 7) sentit purament econòmic; 8) delimitació de les funcions de la federació; i 9) coordinació de les seccions dels sindicats i de les federacions.

El projecte era ambiciós, deiem, perquè les federacions existents i amb un funcionament regular eren més aviat migrades. Al marge de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà i del Sindicat Vitivinícola Comarcal de Martorell, podem esmentar la del Bergadà, mancada d'activitat; la del Pla de Bages, fundada el 1922 i d'inspiració catòlica-confessional; la de l'Alt Vallès, amb capitalitat a Terrassa, amb més empenya agrícola degut al celler cooperatiu; la Federació Sindical Agrària de Girona, catòlica-confessional i d'àmbit provincial (es recomana la creació de les diferents comarcals); la de la Segarra, al voltant de la Farnera Cooperativa de Cervera que aplegava 1.500 socis; la del Priorat històric; i la de l'Alt Camp (12). Al capdavant, la Dictadura, amb el desballestament de la Mancomunitat, frenà el desenvolupament d'aquest projecte. Caldria esperar l'adveniment de la República i amb ella les institucions d'autogovern per a tornar a emprendre el camí estroncat. Aturem-nos, però, un moment en la construcció dels cellers cooperatius, car és un bon exemple de la dualitat en què es desenvoluparà el moviment cooperatiu agrari català.

Serveis d'agricultura: localització dels punts on hi ha una actuació directa de la Mancomunitat.

- SIGNES CONVENCIONALS
- FEDERACIONS AGRÍCOLES
1. Pla de Barcelona. - 2. Bergadà. - 3. Vallès. - 4. Pla de Bages. - 5. Del Noia. - 6. Comarca de l'
 7. Costa de Llevant. - 8. Del Llobregat. - 9. Alt Vallès. - 10. Plana de Vich. - 11. Penedès. - 12. Costa de
 13. Gironina. - 14. Baix Empordà. - 15. Alt Empordà. - 16. La Garrotxa. - 17. La Cerdanya. - 18. Mont
 19. rta de Lleida. - 20. Del Mig Segre. - 21. Segrià. - 22. Baix Urgell. - 23. La Segarra. - 24. Alt U
 25. Les Garrigues. - 26. Del Solsonès. - 27. Pallars. - 28. Pla d'Urgell. - 29. Conca de Tremp
 30. Vall d'Aran. - 31. Priorat i Comarca de Falset. - 32. Terra Alta. - 33. Conca de Barberà
 34. Camp de Tarragona. - 35. Baix Camp de Tarragona. - 36. De l'Ebre.

* Els pessebres i les catedrals del vi

Els estudis de Joan Fuguet sobre l'arquitectura dels cellers cooperatius de la Conca de Barberà dibuixen estèticament les diferències de la dualitat del moviment cooperatiu. La necessitat de les societats pageses, que optaren per la via revolucionària, de gaudir d'antuvi d'uns centres de reunió motivaren la construcció o obtura, immediata i primerenca, de locals socials a la manera de "Cases del Poble". Així en tenim les de Barberà (1896), Solivella (1901), Vimbodi (1903) i Blancafort (1904). El celler vindria després, quan les societats es trobaren en una situació prou consolidada. Com diu Joan Fuguet tot referint-se al celler de la Societat de Barberà:

"El celler -i amb ell el local social- esdevindrà la materialització d'una fita social simbol d'una nova època. D'aiguna manera, el celler venia a ocupar el lloc que durant segles representà el castell. Mentre s'enderrocava l'edifici medieval simbol de l'esclavatge pagès, amb les mateixes pedres, es bastia el celler cooperatiu. Aquest, però no es construïa en un lloc encimbellat, dominant, sinó en un lloc baix, vora la carretera i de fàcil accés. Les funcions i els símbols són ben distins" (J. FUGUET, 1988, pp. 42-43)

Un fet a subratllar és que els cellers de les societats pageses els construïren els propis pagesos, mentre que els altres, abonats pels propietaris reformistes, la majoria a l'empar de la Mancomunitat, gaudiren del projecte i direcció d'arquitectes de prestigi com Pere Domènech i Roure i Cèsar Martinell i Brunet.

"Els edificis tot i representar una nova època de progrés, també representaven, amb el seu llenguatge arquitectònic, el grup social i ideològic que els havia aixecat: els cellers de les societats de resistència són senzills, funcionals, sense cap mena de concessió a l'ornamentació ostentosa i supèrflua; i foren construïts pels propis socis -paletes i pagesos-. En canvi, els cellers de les associacions de propietaris foren projectats per arquitectes i, a petició dels amos, calia que tinguessin, a més de les condicions bàsiques funcionals, nombrosos detalls formals arquitectònics al servei de l'ostentació i del prestigi. És prou significatiu i revelador que popularment els primers foren anomenats "sindicats dels pobres" i els segons "sindicats dels rics" (Idem)

No totes les societats pageses reeixiren en la construcció del seu propi celler, la majoria hagueren de llogar cups particulars i, si capdavia, acceptaren la seva subordinació integrant-se en els sindicats agrícoles, amb cellers, impulsats pels propietaris reformistes. Tot amb tot, n'hi hauran del morro fort que no es deixaran

absorbir i que continuarien llogant els cups buits dels propietaris, dels que portaven la verema als cellers cooperatius, per a mantenir la seva pròpia personalitat i les distàncies, és clar.

L'arquitecte vallenc Cèsar Martinell fou, al caliu de l'Acció Social Agrària de la Mancomunitat, l'autor de la majoria de les noves construccions agràries, principalment cellers i molins d'oli. Els cellers serien coneguts com les "catedrals del vi", no endebades ai costat de l'església els cellers eren els edificis arquitectònicament més esplendorosos. Martinell s'inspirà en l'estètica modernista dels primers cellers construïts per Domènech i Roure (l'Espluga de Francolí (1913) i Sarral (1914)- i en les solucions adoptades per Gaudí. El seu primer celler fou el de Rocafort de Queralt (1918) i a causa de la guerra europea prengué la decisió d'emprar una solució tradicional, l'arc de diafragma, amb un llenguatge nou: l'arc parabòlic gaudinià.

"Cuando en el año 1918, en plena guerra europea, hube de proyectar la bodega de Rocafort de Queralt, la madera de buena calidad conocida por llanes había quintuplicado su coste y la albañilería sólo había doblado. Un cuchillo de armadura que antes costara 200 pesetas se elevó a 1000 y un arco de 300 había pasado a 600. De ahí nació el empleo de arcos que no dieran empuje, con arranque del suelo, en los cuales el material, de pilares se invierte en los mismos arcos, llamados equilibrados de menor cubo de obra -que Gaudí había puesto en uso- y que por ser equilibrados, se pudo ahorrar el macizado de enjutas que se sustituyó por ligeros pilares, con lo cual se redujo más la cantidad de material" (C. MARTINELL, p. 48)

I com diu Joan Fuguet:

"La utilització d'aquests arcs havia estat una de les aportacions més genials de Gaudí a l'arquitectura contemporània, car en ells s'incardina d'una manera admirable l'ideal que persegueix el disseny: aconseguir amb el màxim d'economia la conjunció de forma i funció. L'arc equilibrat és immillorable estèticament i mecànicament; i l'estalvi de materials que suposa no és gens negligible. A més, en el cas del celler de Rocafort, Martinell, encara que digués que ell no s'ho proposava, li imprimi un afegit estètic que convertí en obra d'art un edifici industrial" (J. FUGUET, 1988, p. 52)

Les construccions agràries de Martinell i dels seus imitadors, s'inspiraren en les fórmules i tècniques pròpies de la tradició constructiva dels mestres de cases dels pobles i l'obra s'integra dins del medi rural bo i aprofitant i revaloritzant els seus elements més característics. Així, doncs, el moviment cooperatiu enlairà les seves "catedrals del xi", però recordem -com en la història sagrada- que abans calgué que nasqués a l'establa.

o Cellers abans de 1915
• Cellers de Martinell (1918-23)
Δ Molins d'oli de Martinell (1919-23)

Cellers cooperatius abans de 1915.

- 1901- Societat de Treballadors Agrícoles de Barberà de la Conca.
1906- Sindicat Alcella Vinícola.
1911- Societat Cooperativa Agrícola de Blancafort.
Sindicat Agrícola d'El Vendrell.
Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Albi.
1912- Societat de Treballadors Agrícoles de Cabra del Camp.
Sindicat Agrícola social (pagessa) de Barral.
Sindicat Vinícola del Barri-Prionat (Marçà).
1917- Societat Agrícola de l'Espeluga de Francolí.
Sindicat Agrícola del Pla de Santamaria.
1918- Sindicat de Treballadors de Barral.
Sindicat Agrícola de Cardener.
1918-19- Celler Agrícola de La Garriguella.

FONT: Jaume CAMPILLO, pp. 21-23.

Cellers constituïts per César Martíbell (1913-1927).

- 1913- Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Rocafort de Queralt.
1919- Sindicat Agrícola de Vila-rubona.
Sindicat Agrícola de Sant Isidre de Nulles.
Sindicat Agrícola de Palsat.
Cooperativa Agrícola de Bredesa.
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Palau d'Anglesola.
Sindicat Agrícola de Barberà de la Conca.
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Cornudella.
Federació Agrícola de la Conca de Barberà (Montblanc, Fàbrica Cooperativa)
1920- Sindicat Agrícola de Llorenç del Penedès.
Celler Cooperatiu de Ripollat.
Sindicat Agrícola de Pira.
Sindicat Agrícola d'Arguamúncia.
Sindicat Agrícola de Cabra del Camp.
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Albi.
Sindicat "Arbeca Nova" (Arbeca).
Sindicat "L'Oliva Arbecquina" (Arbeca).
Sindicat Agrícola de Bot (ampliació).
1921- Sindicat Agrícola del Pinell de Brai.
Sindicat Agrícola de Santes Creus.
Celler Cooperatiu de Rubí.
Celler Cooperatiu de Les Cabanyes.
1922- Sindicat de Vinyaters de Montblanc.
Cooperativa Agrícola d'Igualada.
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Cugat del Vall.
Federació de Sindicats de l'Empordà (Vilajuiga, Fàbrica Cooperativa).

Molins d'oli construïts per César Martinell (1919-1922).

- 1919- Patronat Catòlic de S. Pere Claver de Verdú.
Sindicat Agrícola d'Almacelles (ampliació).
"Associació Tanagerina", Tàrraga (ampliació).
Sindicat Agrícola de S. Isidre d'Artesa de Lleida (amp.)
- 1920- Sindicat Agrícola : Caixa Rural d'Ivans d'Urgell.
Sindicat Agrícola de Minalcamp.
Sociedad "L'Agrícola Práctica", Albatàrrec.
Sindicat "L'Oli de Arbequina", Arbeqa.
Sindicat "Arbeqa Nova", Arbeqa.
Sindicat Agrícola de Torregrossa.
Sindicat Agrícola d'Alcarras (ampliació).
- 1921- Sindicat Agrícola de Cerdària.
Sindicat Agrícola de Coleres.
- 1922- Sindicat Agrícola d'Alfacsca.

FONT: César Martinell (1975). La data és la de final executat de l'obra. De les construccions agrícoles de Martinell destaquen també la fàbrica de farina del Sindicat Agrícola de Cervera : Comarca (1922).